

კახიკაშვილი
1918
4946 57 (63)
ნ. ი. 285

გაბიალითა
თბილისი

F 13-
1918

ლოს რესპუბლიკის "დაგასტაგა" № 36

საქართველოს პარლამენტი

სტენოგრაფიული ანგარიში

45 სსდღმა

სამშაბათი, ოქტომბრის 8, 1918 წ. ტფილისი. სასახლე.

65857

თავმჯდომარეობს საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე ნიკოლოზ ჩხეიძე.

მდივნობს საქართველოს პარლამენტის მდივანი დ. ონიაშვილი. პრეზიდიუმში არიან თავმჯდომარის ამხანაგნი: იესე ბარათაშვილი და ექვთიმე თაყაიშვილი და მდივნის ამხანაგი ი. აბაკელია.

კრება იხსნება ნაშუადღევს 1 საათსა და 50 წუთზე. თავმჯდომარე კრება გახსნილი გახლავთ. (მიმართავს მდივანს) ვთხოვთ წააკითხოთ დღიური წესრიგი. მდივანი. (კითხულობს).

კომისიებში გადასაცემ კანონ-პროექტების სია.

1. მიწადმოქმედების მინისტრის კანონ-პროექტი აგრარულ რეფორმის გატარებისათვის საჭირო სტატისტიკის მოწყობის შესახებ. გადაეცეს აგრარულ და საფინანსო კომისიას.

2. მიწადმოქმედების მინისტრის კანონ-პროექტი 61.500 მ. გადადების შესახებ სამკურნალო წყლების სახელმწიფოს განკარგულებაში მიღებისათვის. გადაეცეს აგრარულ და საფინანსო კომისიას.

3. სამხედრო მინისტრის კანონ-პროექტი საგანგებო სამხედრო სასა-მართლოს დაარსების შესახებ. გადაეცეს სამხედრო და აუროღიულ კომისიას.

დღიური წესრიგი.

1. საბოლოო ტექსტი კანონისა ეროვნულ საბჭოს სახელწოდების შეცვლისა.

მომხსენებელი შალვა ამირეჯიბი.
2. საბოლოო ტექსტი კანონისა 1909 წ. მარტის 18-ს კანონით დადგენულ პენსიათა და შემწეობათა გაუქმებისა. მომხსენებელი შალვა ამირეჯიბი.

3. კანონ-პროექტი იუსტიციის სამინისტროსთან საკოდიფიკაციო განყოფილების დაარსების შესახებ.

მომხსენებელი არიან მელიტონ რუსია და პეტრე ჭავთარაძე.

4. კანონ-პროექტი კანონთა გამოქვეყნებისა.

მომხსენებელია იესე ბარათაშვილი.

5. კანონ-პროექტი ათი მილიონის ფონდიდან გაწეულ ხარჯების დამტკიცებისა და ამ ფონდის აღდგენის შესახებ.

მომხსენებელია დიომიდე თოფურაძე.

6. სარეგლამენტო კომისიის მოხსენება ეროვნულ საბჭოში უმცირესობათა კენის ხმარების შესახებ.

მომხსენებელი არიან არ. ჯაჯანაშვილი და რ. არსენიძე.

პარლამენტი უცვლელად ამტკიცებს დღიურ წესრიგს.

საბოლოო ტექსტი ეროვნულ საბჭოს სახელ-წოდების შეცვლის კანონისა.

თავმჯდომარე. შალვა ამირეჯიბი.

შალვა ამირეჯიბი. (კითხულობს) დებულება საქართველოს ეროვნულ საბჭოს სახელწოდების შეცვლისა.

საქართველიას ეროვნულ საბჭოს ეწოდოს „საქართველოს პარლამენტი“.

დებულება უცვლელად არის მიღებული.

საბოლოო ტექსტი 1909 წ. მარტის 18-ს კანონით დანიშნულ პენსიათა და შემწეობათა გაუქმების კანონისა.

შალვა ამირეჯიბი (კითხულობს). კანონი 1909 წლის მარტის 18-ს კანონის (პენსიათა და ერთდროულ შემწეობათა) გაუქმებისა.

მუხლი 1. გაუქმებულ იქნეს პენსიათა და ერთდროულ შემწეობათა წესდების (კანონი დებ. ტომ. III). განყოფილება (V) შესახებ პენსიის და შემწეობის დანიშვნისა იმ პირთათვის და მათი ოჯახებისათვის, რომელნიც დაზარალდნენ პოლიტიკურის მიზნით ჩადენილ ბოროტმოქმედებისაგან. (მუხ. 743—762).

(კითხულობს):

უცვლელად გახლავს მიღებული გარდა ამ სიტყვისა გაუქმებულ იქნეს.

საბჭოს მიერ მიღებულ ტექსტში იყო ნახმარი ბოლოში და, სარედაქციო კომისიის მიერ მიღებულ ტექსტში კი არის ნახმარი თავში.

მეორე მუხლი უცვლელად არის მიღებული.

მესამე მუხლი. ეს მუხლიც უცვლელად არის მიღებული.

პარლამენტი უცვლელად ამტკიცებს სარედაქციო კომისიის მიერ შესწორებულ ტექსტს კანონისას.

კანონპროექტი იუსტიციის სამინისტროსთან საკოდიფიკაციო განყოფილების დაარსების შესახებ.

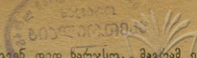
თავმჯდომარე. შემდეგ კანონ-პროექტის შესახებ. მომხსენებელი გახლავთ პარლამენტის წევრი მელიტონ რუსია.

მელიტონ რუსია. (ს. დემ.) ჩვენს ნორჩ საკანონმდებლო დაწესებულებას, ჩვენს პარლამენტს უხდება მუშაობა, საკანონმდებლო მუშა-

ობა იმ ისტორიულ ხანაში, როდესაც ინგრევა ძველი ცხოვრება და შენდება ახალი ცხოვრება. და აი ამ ახალ ცხოვრების შექმნა და ძველის ნგრევა ხდება ისეთ სისწრაფით, რომ ჩვენ კანონმდებლობის დროს მეტად ძნელ მდგომარეობაში ვვარდებით. როდესაც ჩვენ გადავსდგამთ კანონმდებლობით ნაბიჯს ცხოვრების რომელიმე ერთ ერთ დარგში, შემდეგ ჩვენ გვიხდება გადასვლა სულ სხვა დარგში. დღეს რომ ვიმუშავებთ კანონპროექტს ცხოვრების ერთი დარგისას, მეორე დღეს გადავიღებთ სულ სხვა საქმეს. ამ გვართ ჩვენი საკანონმდებლო მუშაობა ძალიან აქრელბულია. ამიტომ ჩვენ როდესაც უკვე შევიმუშავებთ კანონები, როდესაც უკვე დრო არის რომ ჩვენი ნამუშაოების ერთ გვარი მოწესრიგება უკვე დავიწყეთ, საქირო არის რომ შეიქმნას ორგანო, რომელიც შეჭკრებს ჩვენს ნამუშევარს, იმ კანონებს, რომელიც ჩვენ მივიღეთ. ყველა იმ კანონებს, რომელიც თავის დროზე იყო დაბეჭდილი „რესპუბლიკაში“, მაგრამ რომელიც გაფანტულია ისე, რომ თვითელმა კანონმდებელმა რომ მონინდომოს უნდა ეძიოს ეს კანონი ხანდისხან საათობით კიარა დღეობითაც. ეს კანონები გაფანტულია სულ სხვა და სხვა ნომრებში. არის ცხოვრების ერთ დარგზე დაბეჭდილი კანონი, მეორე შემდეგ დაბეჭდილი კანონი სულ სხვა დარგს ეხება. ამიტომ დრო არის, ყველა ეს გაფანტული, გამოქვეყნებული კანონები შეიკრიბოს, მაგრამ მარტო შეკრეფა არ არის საკმარისი. შეიძლება ყველა ის კანონი რომელიც თავის დროზე იყო დაბეჭდილი „საქართველოს რესპუბლიკაში“ ყველა ის კანონი დაიბეჭდოს ერთ ბროშურაში. იმ წესრიგით, რომელითაც იყო დაბეჭდილი, და გამოიცეს. თავისთავათ ცხადი, მარტო შეკრეფა და გამოცემა არ არის საკმარისი. საქიროა ყველა ამ შეკრებულ კანონების შეთანხმება, რომ ვიცოდეთ რომელი კანონი რომელ კანონთანაა მოთავსებული, რომელ კანონთან არის შეთანხმებული, და მხოლოდ ამის შემდეგ შეგვიძლიან ჩვენ კანონებით ვიხელმძღვანელოთ.

თავისთავად ცხადია, რომ ყოველივე კანონი, როდესაც იმას იღებს ჩვენი პარლამენტი, თავის დროზე უნდა გამოქვეყნდეს; მაგრამ არ კმარა მარტო ცალკე კანონის ყოველ-დღიურ „რესპუბლიკაში“ გამოქვეყნება, ეს არ არის საკმარისი. როდესაც მასალა დამზადებულია შეგროვილი, შეთანხმებულია და ერთგვარ წესრიგში მოყვანილი, აი მაშინ ყველა ეს გამოქვეყნებული იქნება. მაგრამ ვინ უნდა ქნას ყველა ეს?

ჩვენ ყველანი თანახმა ვართ, რომ ყველა ეს საქირო არის, საქირო არის ასეთი შეკრება, ერთ გვარ წესრიგში მოყვანა და გამოქვეყნება. მეორე ვინ უნდა ქნას ეს? და აი სწორედ კანონპროექტი, რომელიც წარმოდგენილია იურიდიულ კომისიის მიერ ამას ავალებს იუსტიციის სამინისტროს. ჩვენ ვიცით რომ დღეს იუსტიციის სამინისტროს სათავეში ჰყავს სამი მინისტრი, არიან სპეციალისტები, იურისკონსულტები (ხმა: სამი მინისტრი?) უკაცრავად ერთი მინისტრი მეორე მისი თანაშემწე ამხანაგი, და მას ჰყავს ამ დარგის სპეციალისტები, იურისკონსულტები, და ჩვენ გვგონია ეს არ გამოიწვევს ბევრს ხარჯს რადგანაც უკვე არის ან იქ სპეციალისტები, მკოდნე ხალხი და ყველა ამას შეასრულებს ისეთი განყოფილება, საკოდიფიკაციო, რომელსაც მიზნად ექნება შეთანხმება მოგროვება, მოწესრიგება და გამოქვეყნება. ეს უნდა დაევალოს ამ სამინისტროს.

ციალისტები, და სპეციალისტები მოითხოვენ დიდ ხარჯს. მაგრამ ეს ასე არ არის, რადგანაც არიან სპეციალისტები იმის შტაბში, არიან იურისკონსულტები, ამიტომ აქ შეგვიძლიან ერთი საქმის მწარმოებელის დაქვრა, და ორი თანაშემწე იქნება, კორექტორი, ექსპედიტორი, სულ ეს გამოიწვევს 22000 მან. ხარჯს. ეს დამატებითი ხარჯები რომ ჩვენ შეიქმნათ დამოუკიდებელ ცალკე დაწესებულებაში, ეს გამოიწვევს ასი ათას მ. ხარჯს ყოველ წლიურად. ჩვენ გვინდა დროებით, სანამ არ შეიქმნა უმაღლესი სასამართლო რესპუბლიკაში, უმაღლესი საკასაციო დაწესებულება. მაშინ, როდესაც ჩვენ გვექნება ასეთი სპეციალური დაწესებულება, მაშინ შეგვიძლიან ჩვენ კითხვა აღძვრათ რომ იქნება ესეთი განყოფილება, რომელსაც ექნება სახეში უკვე წესრიგში მოყვანილ მასალების შეერთება.

აი ასეთი უმაღლესი საკანონდებლო დაწესებულება დღეს არ გვაქს და მოცდა ყოვლათ შეუძლებელია თვითნებულმა თქვენგანმა გამოცდით იცის რომ ეს ყოვლად შეუძლებელია. თვითნებულმა გამოცდით იცის, რომ ჩვენ არ შეგვიძლიან გავარკვიოთ, არამც თუ უბრალო მოქალაქემ, თითონ კანონდებლებმა არ ვიცით, რა გამოვეცით, რა გვაქვს, რითი ვიხელმძღვანელოთ. რაც შეეხება მოქალაქეს იმისი მდგომარეობა პირდაპირ წარმოუდგენელია, აუტანელია. მოქალაქემ არ იცის, როგორ უნდა იმოქმედოს, რითი უნდა იხელმძღვანელოს აგრეთვე აუტანელია მდგომარეობა სახელმწიფო დაწესებულებებისა, რადგანაც არ იციან რითი იხელმძღვანელონ. ყველა ამ მოსაზრებით კომისიამ წარმოგიდგინა კანონპროექტი, რომელსაც თუ ნებას მომცემთ წავიკითხავთ მუხლობრივ. (კითხულობს).

კანონპროექტი საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროსთან საკოდიფიკაციო განყოფილების დაარსების შესახებ.

§ 1. იუსტიციის სამინისტროსთან არსდება საკოდიფიკაციო განყოფილება საკანონმდებლო მასალის და უმაღლესი მთავრობის ზოგადის ხასიათის განკარგულებათა შესაკრებად, შესათანახებლად, წესრიგში მოსაყვანად და დროგამოშვებით გამოსაქვეყნებლად.

§ 2. საკოდიფიკაციო განყოფილების მოწყობა და ხელმძღვანელობა დაევალოს იუსტიციის მინისტრს.

დამატებით არის წარმოდგენილი შტატება თუ ნებას მომცემთ წავიკითხავ.

საქმის მწარმოებელი—1	7200 მ.
მისი თანაშემწე იგივე კორექტორი—2	12000 მ.
ექსპედიტორი—1	5400 მ.
ს უ ლ	24600 მ.
სტამბის და კანცელარიის დამატებით ხარჯათ წელიწადში	30,000 მან.
საერთოდ	54,600 მან.

თავმჯდომარე. სიტყვა ეკუთნის პარლამენტის წევრს ქავთარაძეს.
პეტრე ქავთარაძე. (აღ.) ბატონებო! საბიუჯეტო და საფინანსო კომისიამ განიხილა იუსტიციის სამინისტროს მიერ წარმოდგენილი და იურიდიულ კომისიის მიერ განხილული და მოწონებული კანონპროექტი, იუსტიციის სამინისტროსთან საკოდიფიკაციო დაწესებულების

დაარსების შესახებ. კომისიამ ამ პროექტის განხილვას რამდენიმე სხდო-
მა მოაწოდო და უკანასკნელ სხდომაზე ერთ ხმად დაადგინა: ~~კანონი~~
დან კანონ-პროექტი შეუწყნარებელია, კომისიამ შეუძლებლად ~~სცნა~~
რაიმე ხარჯის გაღება ამ კანონპროექტისათვის, რა მოსაზრება დაუდო
საუფუძვლად საფინანსო კომისიამ ასეთს გადაწყვეტილებას? რასაკვირ-
ველია, ეს არ იყო ხარჯის შიში, არამედ, მხოლოდ და მხოლოდ პრინ-
ციპიალური მოსაზრება.

განვიხილოთ რა აქვს მიზნად იუსტიციის სამინისტროს მიერ წარ-
მოდგენილ კანონს. ეს ცხადად სჩანს პირველ მუხლიდან: იუსტიციის
სამინისტროსთან არსდება საკოდიფიკაციო განყოფილება საკანონმდებ-
ლო მასალის და უმაღლეს მთავრობის ზოგადის ხასიათის განკარგუ-
ლებათა შესაკრებად, წესრიგში მოსაყვანად და დრო გამოშვებით გა-
მოსაქვეყნებლად. ამას ეძახის იუსტიციის სამინისტრო და პარლამენ-
ტის იურიდიული კომისია საკოდიფიკაციო განყოფილებას.

ბატონებო, კოდიფიკაცია სრულიად ნათლად გარკვეული მცნება
არის. კოდიფიკაცია არის ერთ გვარი საკანონმდებლო მოღვაწეობა,
რომელსაც მიზნად აქვს შეკრება, შეთანხმება, მოწესრიგება, სისტემა-
ტიურად გატარება და ზოგადი კანონმდებლობის სახით ჩამოყალიბება
სახელმწიფოებრივ უფლებებისა. და ამ გზით სწორეთ საკოდიფიკაციო
მოღვაწეობა ჰქმნის, ეგრედ წოდებულ კოდიფიკაციურ კანონების
კრებულს-ეს არის საკანონმდებლო მოღვაწეობა იმიტომ, რომ კანონ-
მდებულობის გზით მიმდინარეობს. აქ, ბოლოს და ბოლოს ამნაირ კა-
ნონმდებლობას ყოველთვის სდევს ეგრედ წოდებული, უფლება წესრი-
გის და შესწორების გადაშინჯვისა და მათთან ერთად შეთანხმება კა-
ნონებისა ერთი ერთ მანეთთან საჭირო დამატებათა და დებულებათა
შეტანა და გამოორიცხვა იმისა, რაც საჭირო არ არის. და ამიტომ სა-
კოდიფიკაციო მოღვაწეობას და საზოგადოდ კოდიფიკაციას ეძლევა
საგანგებო საკანონმდებლო მნიშვნელობა, გავლენა ქვეყნის სამართალ-
ში და უფლებების განვითარების ისტორიაში. კოდიფიკაცია ამ განვი-
თარების ისტორიაში ჰქმნის ახალ პერიოდს ახალ ხანას განვითარები-
სას. და კოდიფიკაციას თვით გავლენას, თვით მნიშვნელობას ყველა
ემორჩილება, იგი მთელი ქვეყნის იურიდიულ აზრის განვითარებაა და
თქვენ ხედ ვთ, რა დიდი დანიშნულება ჰქონია კოდიფიკაციას. კოდი-
ფიკაციას ყველგან სწორედ ეს აზრი ჰქონია და არა სხვა აზრი.

ამასთან უნდა განვაცხადო კიდევ ერთი რამ: — კოდიფიკაცია, თუმ-
ცა აუცილებელია და სასურველი სახელმწიფოებრივობისთვის, მაგრამ იმა-
ვე დროს არის ერთი აუცილებელი დებულება იურიდიულ პრაქტიკების
მიერ აღიარებული. ეს გახლავთ ის, რომ კოდიფიკაცია ყველა პირო-
ბებში და ყველა გარემოებებში სასურველი არ არის. ეს სასურველი
არ არის მით უმეტეს, რომ სწორედ ასეთ გარდამავალ ხანაში, რომელშიაც
დღეს ჩვენ ვცხოვრობთ და ჩვენს ქვეყანას უხდება ცხოვრება, და რო-
დესაც არ არის განმტკიცებული ახალი პირობები, ახალი წესწყობილება
ახალი ურთიერთობა, — ახალი კანონები — ვერ გამოხატავენ საზოგადო
ურთიერთობას.

გარდა ამისა, როგორც იცით თქვენ, და როგორც წარმოდგენილ
მოსაზრებიდან სჩანს, იმისათვის, რომ საკოდიფიკაციო მოღვაწეობა
სწარმოებდეს, რომ სახელმწიფომ აწარმოოს საკოდიფიკაციო მუშაობა,
საჭიროა იყოს შესაფერი მასალა კოდიფიკაციისთვის, საჭიროა იყოს უფ-

ლების წყაროები, არსებობდეს მრავალი დაგროვილი იურიდიული მასალა, რომ კანონდებლებმა შესძლონ საკოდიფიკაციო სისტემით კოდექსების შექმნა და შეტანა საკანონდებლო დაწესებულებაში. ჩვენში ეს ყველა არ მოიპოვება. სულ სამი თვეა, რაც არსებობს დამოუკიდებელი საქართველო, იქნება სულ ასი კანონი გამოვეციტ და ეხლა გვინდა გამოვეციტ კანონი სამინისტროსთან საკოდიფიკაციო ნაწილის და არსების შესახებ, და მას მივანდოთ ისეთი საკანონდებლო მუშაობა, რაც არ არსებობს არც ერთ სახელმწიფოში, რაც არც ერთ სახელმწიფოს არ მიუხდვია.

აქ სენატზე ილაპარაკა პირველმა მომხსენებელმა, არ ვიცი, მგონი ის ოქმი საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიის სხდომისა ჯერ დამტკიცებული არ არის, მაგრამ ამნაირი არევა იურიდიული აზრისა იმ საბიუჯეტო-საფინანსო კომისიის სხდომაზე არ ყოფილა. ჩვენ ვიცით რა გავლენა ჰქონდა სენატს, ამასთან ვიცით რა მნიშვნელობა ჰქონდა სენატს და ისიც ვიცით, რომ სენატი არავითარ მონაწილეობას საკანონმდებლო მოღვაწეობაში არ იღებდა. სენატი, კანონების გამოქვეყნების დროს, მხოლოდ თვალ-ყურს ადევნებდა, რომ ესა, თუ ის კანონი არ ყოფილიყო წინააღმდეგი უკვე არსებულ და და გამოქვეყნებულ კანონებისა. კოდიფიკაცია რუსეთში კი, რუსეთში, როგორც უცხოეთში, შექმნილი იყო ჯერ განსაკუთრებული საკოდიფიკაციო განყოფილება, და არ მასთვის იყო მეორე განყოფილება თუ არა. შემდეგ კი შექმნილი იყო ეგრედ წოდებული, განსაკუთრებულ სტატუს-სეკრეტარიატის განყოფილება. ასე, რომ არსებითად, კომისიის აზრი ყველა ამ მოსაზრებებით მიუღებელია. ჩვენ რომ ეხლავე ხელი მივყუთ კოდიფიკაციას ჯერ ერთი, ამისთვის არც დრო არის შესაფერი, არც საჭირო მასალა არის შეგროვილი, არც უფლებების და სამართლის წყაროები გვაქვს, რომლებიც გადაუშინჯველად შეუძლებელია კოდიფიკაციის წარმოება. გარდა ამისა, საფინანსო და საბიუჯეტო კომისიის აზრით, ყოველად შეუძლებელია, რომ ასეთი მოღვაწეობა, ასეთი მუშაობის წარმოება მინდობილი ჰქონდეს ერთ რომელიმე უწყებას, თუგინდ იუსტიციის სამინისტროს.

თუ ეს მომავალში საჭირო იქნება, ამას პარლამენტი აღიარებს, ამისათვის ის შექმნის სათანადო, ამა თუ იმ უწყებისაგან სრულიად დამოუკიდებელ დაწესებულებას და მაშინ არც ხარჯს დაიშურებს ამ შესანიშნავ საქმის დასავგირავინებლად. ახლა კი არც დროა, არც გარემოება და ყოველად შეუძლებელია, რომ ერთს უწყებას, იუსტიციის სამინისტროს მიენდოს ისეთი საქმე, რომელიც უნდა აწარმოოს დამოუკიდებელმა დაწესებულებამ.

მაგრამ საჭიროაო, აქ სთქვამს, რომ ეს კანონები ჩვენს ოფიციალურ ორგანოში გამოქვეყნდესო, კანონები ერთად შეგროვდეს, რომ ყველა მოქალაქეს საშუალება ჰქონდეს გაეცნოს ამ კანონებს, რომელნიც გაზეთის ნომრებშია გაბნეული და მოქალაქეს არა აქვს საშუალება, რომ ნახოსო. ამისთვის, ბატონებო, კოდიფიკაცია კი არ არის საჭირო, — ამას ინკორპორაციაც მშვენივრად მიახწევს, ესე იგი, ამისთვის საჭიროა არსებული ფორმების შეკრება და მათი გამოცემა. მაგრამ, ბატონებო, შეცვლა ნომრებისა, შესწორება და დამატების შეტანა — ეს ყოველად შეუწყნარებელია. თუ უნდა იუსტიციის მინისტრს, და ეს რასაკვირველია სასურველია, ასეთი ინკორპორაცია მოეძლია აწარმოოს, საამისო კანონი

პროექტი წინადადების და შექმნა საინკორპორაცია განყოფილება. მაგრამ შეკრებილ და გამოქვეყნებულ ნორმების არსებითად შეცვლილ დამატებების შეტანა იმ ნორმებში, რომლებიც უკვე არსებობენ და მოქმედობენ ჩვენ სახელმწიფოში—ყოვლად შეუძლებელია.

ამას ვერ მივანდობთ ვერც მინისტრს და ვერც სხვა რაიმე უწყებას. ამიტომ საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიის აზრით შეუწყნარებელია ამ კანონპროექტით საკოდიფიკაცია განყოფილების დაარსება. ამიტომ ჩვენ წინადადებას ვიძლევი, რომ კანონ-პროექტიდან, თუ კი, მინც და მინც იგი მიღებული იქნება, გამორიცხული იქნეს შემდეგი სიტყვები „შესათანხმებლად და წესრიგში მოსაყვანად“ რადგანაც ეს არის საკანონმდებლო საკოდიფიკაციო მოღვაწეობა, რომლისთვისაც იუსტიციის სამინისტრო სრულიად არ არის მოწოდებული.

გრიგოლ გველესიანი (იუსტიციის მინისტრის ამხანაგი). ბატონებო! ყველგან, სადაც-კი ცოტად თუ ბევრად განვითარებული კანონმდებლობა არის, იქ ისეთი დაწესებულება არსებობს, რომელიც კრებს საკანონმდებლო მასალას, მოჰყავს ეს კანონები წესრიგში, ქმნის ერთნაირ კანონების სისტემატიზაციას, ზოგიერთ შემთხვევაში შეაქვს საჭირო ცვლილებები და დამატებები, ერთი სიტყვით ეწევა იმ მუშაობას რომელსაც ეძახიან კოდიფიკაციას.

რუსეთში არის ასეთი საკოდიფიკაცია განყოფილება, რომელიც არსებობდა ჯერ კიდევ ნიკოლოზ პირსელის დროს, საკუთარი მეფის კანცელარია ეწეოდა ამ მუშავენას. ხუთი წლის შემდეგ დაარსდა საკოდიფიკაცია განყოფილება, რომლის ნაცვლათ შემდეგში განჩნდა სახელმწიფო საბჭოა, სახელმწიფო საბჭოს კანცელარია, ეგრედ წოდებული, კანონთა კრებულის განყოფილების გამგეობა, სტატს-სეკრეტრის ხელმძღვანელობით ასეთი დაწესებულების საჭიროება ჩვენში არის უშუალოდ, მეტად უფრო ესლა, როდესაც ახალ სახელმწიფოს საძირკველი ეყრება, როდესაც ძველი იმზობა და ნამეტურ იმ დროს, როდესაც ჩვენ რუსული კანონმდებლობა მივიღეთ, დროებით.

ამ რუსულ კანონმდებლობას, აუცილებლად ესაჭიროება გარდაქმნა, ზოგიერთ ცვლილების შეტანა და სხვა ამ გვარი მუშაობა. ვიტყვი იმასაც, რომ თვით საქართველოს კანონმდებლობას, რომელსაც ხანგრძლივი ისტორია არა აქვს ჯერ—ეს საქართველოს კანონმდებლობაც თხოულობს ერთნაირ წესრიგში მოყვანას, ერთნაირ სისტემატიზაციას.

გარდა ამისა, რა თქმა უნდა, საჭიროა ისიც, რომ კანონები ისტამბებოდეს ოფიციალურ გამოცემებში, კანონების და მთავრობის განკარგულების კრებულებში, იმ სახით, რა სახითაც ეს ხდებოდა მაგალითად, რუსეთის სენატში.

აი სწორედ, ვღებულობთ რა ამ საჭიროებას მხეველობაში, ჩვენ იუსტიციის სამინისტროს სახელით შემოვდივართ საქართველოს პარლამენტში წინადადებით, რომ დაარსდეს იუსტიციის სამინისტროსთან საკოდიფიკაცია განყოფილება, მეტად განსაზღვრულ, შეზღუდულ კონვენტენციით და მეტად შეზღუდულ მასშტაბით, ვიდრე რაიმე სათანადო დაწესებულება განჩნდება—უმაღლეს სასამართლო იქნება ეს თუ სენატი იქნება რუსული ტიპის. მანამდის ასეთ განყოფილებას, რომლის შესახებ ჩვენ წინადადება შემოგვაქვს, ჩვენ ვაკლით ყოველნაირ ასეთ საკოდიფიკაციო, საკანონმდებლო მუშაობას, რომელსაც

მუხლი 3-ე მუხლი უმცირესობათა წარმომადგენელი, პრეზიდიუმთან შეთანხმებით, ადრევენ სალაპარაკოდ ერთ-ერთს ენას რომელიც მიღებულია პარლამენტში.

მუხლი უცვლელად არის მიღებული.

მუხლი მე 4 (კითხულობს) უმცირესობის ენაზე წარმოსთქმულ სიტყვის დედა აზრი გადაცემულ უნდა იქნეს ქართულ ენაზე, თუ ამას დებუტათთა 15-ზე არა ნაკლები რიცხვი მოითხოვს. თარჯიმანების შტატის შედგენამდე, არავითარ თარგმნას ადგილი არა აქვს. ქართულიდან სხვა ენაზე სიტყვა არ ითარგმნება. ეროვნულ უმცირესობის წარმომადგენლის მიერ წარმოსთქმული სიტყვა სხვა უმცირესობის ენაზე არ ითარგმნება."

ჩვენ შევასწორეთ უმცირესობის ენაზე წარმოსთქმული სიტყვის დედა აზრი გადმოღებულ უნდა იქნეს ქართულს ენაზედ, თუ ამას 15 დებუტატზე არა ნაკლები მოითხოვს. თარჯიმანების შტატის შედგენამდე არავითარ თარგმნას ადგილი არ აქვს. ქართულიდან სხვა ენაზედ სიტყვა არ გადითარგმნება- ეროვნულ უმცირესობის წარმომადგენლის მიერ წარმოსთქმული სიტყვა სხვა უმცირესობის ენაზე არ გადითარგმნება."

მე 5-ე მუხლი. წერილობითი წინადადების, შესწორების და სხვა შეტანა შეიძლება მხოლოდ ქართულს ენაზედ. პრეზიდიუმს უფლება აქვს მოულოდნელად შემოსული წინადადების აზრი გადასცეს სხდომას ერთ-ერთ უმცირესობის ენით.

პარლამენტის მიერ მიღებულ ტექსტში ნახევარია მრავლობითი რიცხვი ჩვენ მხოლოდობითი რიცხვი ვიხმარეთ. სხვა ცვლილება არ შეგვიტანია.

თავმჯდომარე შემდეგი კანონ პროექტს მომხსენებელი გახლავთ ნოე ცინცაძე

კანონპროექტი სახალხო სკოლების მასწავლებელთა ნივთიერ მდგომარეობის გაუმჯობესების შესახებ.

ნოე ცინცაძე: (ს. დ.) ბატონებო, დათვალო, როცა ჩვენმა პარლამენტმა და შთაბრძნა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს სახალხო განათლების საქმეს; საყოველთაო საკვლევებლო განათლება მის დღიურ წესრიგში უნდა დაისვას.

მასთან ერთად უნდა განხორციელებული იქნას ძირითადი რეფორმა ჩვენი სკოლისა და რადიკალურად უნდა ვადამუშავებელი იქნას სამოსწავლო გეგმა. ერთი სიტყვით საფუძველი უნდა ჩაეყაროს ახალ სკოლას.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ სადაც კი შეიკრება საეროებო კრებები უაღრესი ყურადღება მიუქცევია ამ საკითხისთვის, აი სწორედ ამ განათლებას საქმისთვის. ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ ადგილობრივ ძალებთან ერთად მათი საშუალებით, ჩვენ შევძლებთ აღნიშნულ რეფორმის გატარებას ცხოვრებაში. ჩვენ არ შეგვიძლია თქვენი ყურადღება არ მივაქციოთ იმ უმწეო, მეტად უნუგეშო ნივთიერ მდგომარეობას, რომელშიაც ეხლა იმყოფებიან ჩვენი სახალხო სკოლების მასწავლებლები. მათ ეძლევათ თვიურად 210 მანეთი. ლაპარაკი ზედმეტია იმაზე, რომ ეხლანდელი დროისთვის ეს ნორმა ჯამაგირისა მეტად მცირეა.

რე არის. ასეთი ბიუჯეტით უმთავრეს მოთხოვნილობის დაკმაყოფილება ეხლანდელი პირობებში, ასეთი სიძვირის დროს. თავის თავად უცხადო წარმოუდგენელია. ჩვენ უნდა შევქმნათ ისეთი პირობები, რომელიც კური მდგომარეობა ჩვენი მასწავლებლებისა ოდნავ მაინც უზრუნველყოფილი იქნეს.

რასაკვირველია, სავსებით უზრუნველყოფა ეხლანდელ პირობებში შეუძლებელია ჩვენი ფინანსების სიძვირის გამო. მაგრამ რადენათ შესაძლებელია ჩვენ ოდნავ მაინც უნდა გავაუმჯობესოდ მათი მდგომარეობა. და ამ ამიტომ განათლებისა და საბიუჯეტო კომისიამ განიხილეს რა ეს საკითხი გამოიტანეს დადგენილება, რომ სახალხო მასწავლებელთა ჯამაგირი გადიდებულ იქნას 200 მანეთიდან 400 მანეთამდე.

ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ მომავალში სახალხო განათლების საქმეში, ჩვენი რესპუბლიკა მეტ სიუფეს გამოიჩენს.

ეს დამატებითი ხარჯები, რომელიც გამოწვეულია, ჯამაგირის ასეთი გადიდებით წლის ბოლომდინ გვაძლევს საერთო ჯამს 27,100 მანეს იქნება ის დამატებითი ხარჯები, რომელსაც გამოიწვევს ეს კანონპროექტი, მაგრამ საერთო ხარჯები მასწავლებლებისა თვიურად მილიონზე აღის და მასასაღამე წლიურად 13 მილიონამდის აღის. ამ ამ ნაირათ შემუშავებული იყო კანონპროექტი, რომელსაც ელხა მოვახსენებთ.

თავმჯდომარე. ვის სურს სიტყვა საზოგადოთ კანონპროექტის შესახებ? არაფის.

ვინ არის წინააღმდეგ, რომ მუხლობრივი განხილვაზე გადავიდეთ? არაფინ.

გთხოვთ წაიკითხოთ პირველი მუხლი.

მომხსენებელი ცინცაძე:

მუხლი I. (კითხულობს). სახალხო სკოლის მასწავლებელს დაენიშნოს თვიურ ჯამაგირად ოთხასი მანეთი.

თავმჯდომარე: ვის სურს სიტყვა ამ მუხლის შესახებ? ეს მუხლი მიღებულია.

მომხსენებელი ცინცაძე:

მუხლი მე-2. (კითხულობს:) ამ კანონით გამოწვეული ხარჯის დასაფარავად ამა 1918 წლის სექტემბრის 1-დან წლის დამდეგამდე გაეხსნას განათლების სამინისტროს სახელმწიფო ბანკიდან კრედიტი ორი მილ. სამოცდა თერთმეტი ათას შვიდას სამოცი მანეთისა (2,071,760 მ.)

თავმჯდომარე: ვის სურს სიტყვა? ვინ არის მომხრე? ვინ არის წინააღმდეგ? მაშასაღამე მიღებულია. ეხლა საერთოდ უყრი კენქს კანონპროექტს. ვინ არის წინააღმდეგი? ვინ არის მომხრე? მაშასაღამე კანონპროექტი მიღებულია და გადაეცემა კომისიას.

გთხოვთ შემდეგი კანონპროექტი წაიკითხოთ

კანონ პროექტი თფილისის უმაღლეს კურსებისათვის სახელმწიფო ხაზინიდან 50,000 მ. მიცემის შესახებ.

ნოე ცინცაძე. ბატონებო, ჯერ კიდევ შარშან თბილისის ქალთა უმაღლეს კურსებმა, ამიერ კავკასიის კერძო უნივერსიტეტმა შეუადგომლობა მტკრა საგანგებო კომიტეტის წინაშე, რათა მას სხვა და სხვა მოთხოვნების და ბარჯების დასაფარავად მისცემოდა სუბსიდი 200,000

მანეთი, აი ამ ფულის ანგარიშში ამიერ-კავკასიის კომისარიატის დროს მიეცა აღნიშნულ კურსებს სუბსიდია 80,000 მ. შემდგომ, როცა გამოცხადებული იქნა საქართველოს დამოუკიდებლობა კურსების საბჭომ და აგრეთვე სამზრუნველო კომისიამ ისევ განმეორებით აღძრა შუამდგომლობა, რომ მათ ვიდრე დამატებითი მისცემოდა 150,000 მ. ეს შუამდგომლობა განხილული იქნა მთავრობის მიერ, შემდეგ განათლებისა და საბიუჯეტო კომისიის მიერ დადგენილება იქნა გამოტანილი, რათა მიეცეს სუბსიდიით ამ კურსებს, ესე იგი ეხლანდელი კერძო უნივერსიტეტს 50,000 მ. აი კანონპროექტი შემდეგი სახით არის წარმოდგენილი:

კანონპროექტი თბილისის უმაღლეს კურსებისათვის სახელმწიფოს ხაზინიდან 50,000 მან. მიცემის შესახებ.

1. მიეცეს ქალთა უმაღლეს კურსებს ორმოცდაათი-ათასი (50000) სახელმწიფო ხაზინის თავისუფალ თხზიდან 1917—1918 სასწავლო წლის ბარჯების გასასწორებლად

2. ეს კანონი შედის ძალაში დღიდან მიღებისა ეროვნულსაბჭოს მიერ. თავმჯდომარე, ვის სურს სიტყვა? სიტყვა, ეკუთვნის პარლამენტის წინას აღიქმანდრე წერეთელს.

ა. წერეთელი (ს. ფ.) ბატონებო! ერთი შეხედვით ის, რაც აქ მოვიმინეთ, თითქოს ყველასათვის მისაღებია. თხოულობენ ძლიერ მცირე თანხას — 50000 მ. უმაღლეს განათლებისათვის, და გასაკვირვებელი იქნება, რომ ამ შემთხვევაში კაცმა რაიმე საწინააღმდეგო სიტყვას ამ კანონპროექტის შესახებ. მაგრამ თუ აქ სებთათ, ჩვენ დავაკვირდებით თუ რაშია საქმე, დამეთანხმებით, რომ სრულიად მოსაზრებულია წინააღმდეგობა ამ კანონპროექტის მიღებისა.

საქმე იმაშია, რომ ეხლა რამდენიმე წუთის წინად თქვენ მოისმინეთ კომისიის წარმომადგენლის განცხადება. მომხსენებელმა ბრძანა: დადგა პომენტი, როდესაც მთავრობამ დიდი ყურადღება უნდა შეაქციოს სახალხო განათლებას. მე მეტს ვიტყვი, ის საბუთი, ის მოსაზრება, რომ პირველ დაწყებითი სასწავლებელთა რიცხვი ფრიად ნაკლებია — ეს ყოვე თვის უფრო ნაყოფიერ ნიადაგს წარმოადგენს ყოველგვარ პრაგმატიკისთვის და ათას გვარ სიბნელესთვის. აიღეთ თუ გნებავთ ღუშეთის მაზრა, თიანეთის მაზრა: როდესაც ვაიციანობთ თუ რამდენი სკოლა არას ღუშეთის და თიანეთის მაზრებში, პირდაპირ გაცემაში მოდიხართ. ხანდახან ასეთ სურათს წააწყდებით. არის პატარა სკოლა, ესე იგი ორ კლასიანი სკოლა, „Товетское двухклассное училище.“ ერთი, ორი სკოლა არის მთელ მაზრაში და იმ დროს, როდესაც ამ გვარად არის დაქმნაყოფილებული სულიერი მოახლოვნილება, და როცა სახალხო სკოლის საქმე ამ მდგომარეობაში არის, ჩვენ გვაქვს ლაპარაკი, იმაზე, რომ ფული მიეცეთ ისეთ დაწესებულებას, რომელსაც არავითარი კავშირი არა აქვს სახელმწიფოსთან, რომელიც კერძო სასწავლებელი არის და არ ემსახურება ჩვენი ხალხის განათლებას, და ემსახურება სულ სხვას, მე გგონი იქნება დიდი დანაშაული ჩვენ ხალხის და სახელმწიფოს წინაშე.

ამას რომ თავი დავანებოთ, თქვენ წარმოიდგინეთ ის პირობები, რომელშიაც იმყოფება საშუალო სასწავლებლები სწავლის...

გადიდებული არის სამას მანეთამდე. შეიძლება ეს 50,000 მანეთი მასწავლებლებისთვის ჯამაგირებათ დავერიოებინა. მასწავლებლებისთვის ჯამაგირი არ მიგვიცია. ამ პირობებში, რომ 50,000 მანეთი მიეცეთ სხვი დაწესებულებას, მე გგონი ეს დიდი დანაშაულობა იქნება ჩვენი ხალხისა და სახელმწიფოს წინაშე. ჩვენ დაგვრჩენია მრავალი კულტურული დაწესებულებანი. რომელსაც მოვლა უნდა. აი, გახლავთ ყოფილი კავკასიის მუზეუმი, ფიზიკური ობსერვატორია, ბოტანიკური ბაღი და ამისთვისაც ვერ მოვივლია, და მე ვიმეორებ, არავითარი უფლება არ გვაქ 50,000 მან. ხალხის ფული მიეცეთ ასეთ დაწესებულებას, რომელსაც არავითარი მკიდრო კავშირი არა აქვს ჩვენ სახელმწიფოსთან, ჩვენ ხალხთან.

მე კიდევ წარმოვიდგენდი ისეთ მდგომარეობას, რომ საქართველოს სახელმწიფოს არ ქონდეს უმაღლესი დაწესებულება, უნივერსიტეტი. ჩვენ გვაქვს უკვე სახელმწიფოს უნივერსიტეტი და თუ ჩვენ ფული გვაქვს და შეგვიძლიან 50,000 მანეთის ხარჯი გადავდოთ დაე, ეს ფული მოხმარდეს იმ დაწესებულებას, რომელიც დღეს ასეთ დანიშნულებას ასრულებს. მე სიტყვას არ გავაგრძელებ, ჩვენ ბევრი დრო არა გვაქვს. გგონი დამეთანხმებით, რომ ჩვენ არ გვაქვს უფლება გადავდოთ 50,000 მანეთი ისეთ დაწესებულებებისათვის, რომელიც არ ემორჩილება სახელმწიფოს, არ არის სახელმწიფოს დაწესებულება, რომლის მიზანი არ ეთანხმება ჩვენს მიზანს. დამეთანხმებით იმაშიაც, რომ ამ 50,000 მანეთის მეოხებით ჩვენ შეგვიძლიან ხუთი დამალი სკოლა მაინც გავხსნათ ჩვენი ხალხისთვის, და ამ რიგად საშუალება მიეცეთ ხალხს პირელი დაწყებითი განათლება მაინც მიიღოს.

რევაზ გაბაშვილი. (დამ. ნაც.დემ.) ბატონებო! თქვენ უთუოდ ნახავდით ქუჩაში, ავლაბარში, ყველა ბაღებში ისეთ მდგომარეობას, რომ ყველა ჩვენი არტისტები, ჩვენი საზოგადო მოღვაწეები დღიან პარტიებით და აკრობებენ ფულს საქართველოს უნივერსიტეტისათვის. და იმ დროს, როდესაც ესე, თუ შეიძლება ითქვას, სამოწყალოდ გროვდება ფული საქართველოს უნივერსიტეტისათვის, შემოდის წინადადება, თხოვნა, რომ უცხოელ უნივერსიტეტისთვის გადავდოთ 50,000 მანეთი. რასაკვირველია, ვინ იქნება საზოგადოდ უმაღლესი განათლების წინააღმდეგ. მაგრამ, როდესაც აღამიანი თავის საქმეს სამოწყალოდ ახდენს, და სახელმწიფოს არა აქვს საშუალება თავის საკუთარ უნივერსიტეტს, თავის მასწავლებელს სათანადო თანხა მისცეს, იქ ზედმეტია სხვის დახმარებაზე ლაპარაკი. როდესაც თქვენ მიიღეთ კანონ-პროექტი იმავე მომხსენებლის მიერ მოხსენებული, რომ სახალხო მასწავლებლებს ენიშნება 400 მანეთი არა იმიტომ, რომ ეს საყოფი არის იმათთვის, არამედ იმისთვის, რომ სხვა საშუალება სახელმწიფოს არა აქვს, სწორედ იმ მომხსენებელმა საჭიროდ სცნო ეთქვა ეს. და იმას იმდენი გამბედაობა კიდევ აქვს, რომ გამოდის, თხოულობს ეს თანხა გადასცენ უცხო დაწესებულებას, სადაც არ იქნება ნაწარმოები ის პოლიტიკა, რომელიც საჭიროა საქართველოსთვის. თქვენ მოვეხსენებათ, რომ რამდენიმე დღის წინათ ქალაქ თბილისის თვითმმართველობამ დაადგინა, რომ ქალაქის მასწავლებლებს თავის მარამობისთვის ჯამაგირი, რომელიც აქამდის არ მიუციათ, მიეცენ ქრისტეშობის თვეში. აი ასეთი მდგომარეობა არის ჩვენ სახელმწიფოში და ჩვენ კი ამ დროს ვლაპარაკობთ ხანო ასეთ საკითხზე, რომელიც უკეთესია, ვიდრე სკოლის მოღვაწეებისთვის ჯამაგირი.

ველია ზედმეტი. მე მგონი, თუ მაინც და მაინც დიდი გაჭირვება აღდგია ამ სკოლას დღეს, შეიძლება ჩვენ მივცეთ საშვალება, რომ იმან გამართოს ლატარია, გამართოს საქველმოქმედო წარმოდგენა. მაგრამ თითონ სახელმწიფოს წესით შუადგომლობის საწვლმწიფოს წესით სუბსიდია შეეცეს უცხოელ სასწავლებელს, ეს სრულიად წარმოუდგენელი საქმეა. თქვენ რამდენჯერმე, სწორედ აი, ამავე დაწესებულებაში, საქართველოს პარლამენტში, მოგახსენეთ რამდენიმე წინადადება, სადაც აშკარად ნათქვამი იყო, რომ ჩვენ არ შეგვიძლიან ჩვენ მოხელეებს მივცეთ იმაზე ზედმეტი, რაც საქართველოს ბიუჯეტს შეეფერება. აი იმ დროს, როცა ჩვენ არ შეგვიძლიან ჩვეთვის გადაკეთოთ ის, რაც აუცილებელი საჭიროა, სწორედ იმ დროს ჩვენ გვეუბნებიან, რომ ჩვენ უნდა მივცეთ სხვას ზედმეტი თანხა. ქართული ანდაზის ამბავი არ მოგვივიდეს, რომელიც ამბობს „კუდა ხარი თავისთვის არ იყო და სხვას ბუზებს უფერებდაო“.

კირილე ნინიძე. (ს. დ.) ჩვენი ფრაქციის სახელით უნდა განვიცხადო შექმდეგი. არც ერთ ორატორს, რომელიც გამოდის და ამბობს -- არ უნდა მივცეთ, ვერ დავეთანხმები. ბატონ წერეთელმა განაცხადა: მაშინ, როდესაც ჩვენ არ გვაქს სახალხო სკოლები, ნება არ გვაქს მივცეთ დახმარება უმაღლეს სკოლას, რომელიც არ არის სახელმწიფოს დაწესებულებაო. ჩემის ფიქრით, ეს დიდი შეცდომა არის. რომ სახალხო სკოლა საჭირო არის, ეს თავის თავით ცხადია, ამას ვერავინ უარყოფს, მაგრამ იმავე დროს ჩვენ ვერ გაუძღვებით სწავლა განათლებას თუ არ გვექნება საშვალება უმაღლეს განათლების მიღებისა. ეს კითხვა დაკავშირებულია ერთი მეორეზე. რაც შეეხება სახელმწიფოს დაწესებულებას, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ სახელმწიფოს დაწესებულება არ ეწოდება მართო იმას, რაიც არის სახელმწიფოს შტატებში. ყველა ის დაწესებულება, რომელიც სახელმწიფოს უწევს დახმარებას, ყველა ის დაწესებულება, რასაც მოაქვს სარგებლობა ჩვენი ხალხისთვის, -- ყველა ამას ეწოდება სახელმწიფო დაწესებულება.

მე მგონი რომ ვერც ერთი თქვენგანი ვერ იტყვის საწინამდებგოს იმისა, რომ გაიზავნოს ჩვენი ახალგაზდობა უცხოეთში, გერმანიაში და საფრანგეთში სასწავლებლად. ამ შემთხვევაში თავისთავად ცხადია, ჩვენ ვსარგებლობთ იმ დაწესებულებით, რომელიც ჩვენ ქვეყანაში არის, და თუ ეს დაწესებულება ჩვენი სახელმწიფოს დაწესებულება არ არის, მაგრამ შეიძლება სარგებლობა მოიტანოს, მაშინ ჩვენ ვერ დავსვამთ ფლამალოურად საკითხს, და ვერ ვიტყვი -- ეს არ არის სახელმწიფო დაწესებულება და ჩვენ არ უნდა მივაქციოთ ყურადღებაო.

მე მოგახსენებთ ფაქტებს, ფაქტი შემდეგია, ჩვენ სახელმწიფოში ქართული უნივერსიტეტი, რომელიც ეხლა ფეხზე დგება. ამ უნივერსიტეტში ყველა კურსები არ არის, არის ერთი თუ ორი ნაწილი, და იმ დაწესებულებას, რომელზედაც თქვენ ბრძანებთ, იმ კერძო უნივერსიტეტს აქვს ყველა კურსები, და უცხოელების გარდა სწავლობს ჩვენი ახალგაზდობაც, რომელიც მართო რუსულ ენაზე ღებულობდა განათლებას. ჩვენი უნივერსიტეტი კოჭლობს მეცნიერების მხრივ (ხმაურობა) უკაცრავად! ეს არის საწყენი, მაგრამ ეს მართალია და უნდა ითქვას (ხმა: „ეს არის დამცირება“) ბატონებო, მე არავის არ ვამცირებ (შ. ნუგუზაძე: «ბატონი ნინიძე ვერ გადასწყვეტს ამ საკითხს. ეს მისი კუმპეტენცია არ არის»). მაგრამ ვისაც გაუვლია უმაღლესი კურ-

ნები, ვისაც ბუნდა, მაგალითად, დიპლომატიკა — მისთვის არცაა
 კირო მეცნიერული სტაფი. მე არცისი დამტრება არ შეეძლო
 ვაშობ ჩვენ უნივერსიტეტს არ ჰყავს მეცნიერები, მაგრამ მე ვაშობ,
 რომ ჩვენი სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქართული უნივერსიტეტი,
 ფაქტურად ძალიან ღარიბია მეცნიერულ ძალებით. (ხმაურობა მარჯ-
 ვნიდან: „აჟეზა“, მაცხნიდან: „ვეშაველა“) მე არ ვიცი რომ-
 მელ თვეზიაზე დაპარაკობენ, მაგრამ ვეშაველი რომ მოიყვანონ უნივერ-
 სიტეტს არაფერი შეემატება. ჩვენ საუბედუროდ იძულებული ვართ, რომ
 ვეშაველები შევიყვანოთ უნივერსიტეტში, რადგანაც არ გყავს მომ-
 ზადებული (ხმა: ნინიძე) ბატონ ნინიძე არ არის პროფესორი, მაგრამ
 ნინიძე არ უშლის ხელს, რომ სვამ გვასწავლოს რამე. ვეშაველი გვას-
 წავლის პარტი კაცი-კამობა და მისი პარტია ამბობს — რაკი უცხო და-
 წესებულებაში რუსულ ენაზე არის სწავლა ეს მავნებელიაო, თქვენ
 ქალების მოკრების ინსტიტუტი შემოიღეთ და არ ვიცი რა უფრო
 მავნებელი უნდა იყოს. (ხმაურობა) ამბობენ ამ უნივერსიტეტს ჩვენი
 ხალხისთვის არავითარ საარგებლობა არ მოაქვს, და ჩვენ ფული არ გვაქვს
 ამ დაწესებულებისათვის გადავლოთო მაგრამ კიბზე ვსე არ არის. მარ-
 თალია ჩვენ ღარიბნი ვართ, ფული ცოტა გვაქვს, მაგრამ შეიძლება
 ფული ისე გავანაწილოთ, რომ ვველა ჩვენი საქიროება დავფაროთ.
 ჩვენი ფრაქციის სახელით ვაცხადებ, რომ ყველა ის დაწესებულება,
 რომელშიაც ჩვენ ახალგაზრდობას შეუძლიანთ განათლება მიიღოს ეს
 უარესი სახელმწიფო დაწესებულებაა და სახელმწიფოსთვის საარგებლო-
 ბა მოაქვს. თუ მოუსმეთ ეს მკითრე დახმარება, რომელსაც ვაძლევთ
 ამ კერძო უნივერსიტეტს, — ის იძულებული იქნება დაიკეტოს და მრავ-
 ვალი ჩვენი ახალგაზრდობა, რომელიც იქ ღებულობს სწავლას, გარეშე
 დარჩება. ამიტომ, როდესაც თქვენ უსპობთ დახმარებას, იმით თქვენ
 აკეთებთ ძალიან მავნებელ საქმეს სახელმწიფოსთვის. გრძნობა, რომ-
 ლითაც თქვენ ხელმძღვანელობთ არ არის ვარგი გრძნობა თქვენ თუ
 გეჯარებთ რუსული ენა, ეს არ ვაძლევთ უფლებას, რომ მოუსპობთ
 საშუალება, განათლება მიიღონ იმით, რომელთაც არა აქვთ შეძლება.
 მოიგონეთ რომ ამ უნივერსიტეტში უცხოელებთან ერთად მრავალი
 ჩვენი ახალგაზრდობა სწავლობს. ამას ანგარიში უნდა გაუწიოთ და ყვეალ-
 თან ერთად ბავშვიც არ ამოაყოლოთ საბანაოდგან.

თქვენ, როდესაც უცხოელების გაგდება გინდათ გაუწიეთ ანგარი-
 ში იმას თუ რა დაგიშავთ ჩვენმა ახალგაზრდობამ.

მე ფიქრობ რომ თქვენი აზრი საერთოდ შეშეშებულია.

ბატონებო, თქვენი შეცდომა იმაში მდგომარეობს, რომ ფიქრობთ
 თითქოს ის უნივერსიტეტი ხელს შეუშლის ქართულ უნივერსიტეტს.
 თქვენ ამითი მისცემთ საშუალებას იმ პირთ, იმ მრავალ უნიკუმს რომ-
 მელნიც ჩვენში არიან კათედრა დაიჭირონ, რაკი კონკურენტები არ ეყო-
 ლებათ. თქვენ მეცნიერების განვითარებას გზას და საშუალებას მოუსპობთ.

ამ რიგათ უნივერსიტეტში მეცნიერება არ განვითარდება. თუკი
 მეცნიერები იქნებიან კონკურსს გარეშე. ეს რასაკვირველია, შეეფერება
 შოვინისტებს, როგორც ვაბაშვილს და ვეშაველს, მაგრამ ისეთ ადამი-
 ანს, რომელიც სამშობლოს მეცნიერებაზე ფიქრობს, ასეთი მოქმედება
 არ შეეფერება. ეს არის შოვინისტური საქმე.

თავმჯდომარე. სიტყვა ეკუთვნის ბარლამენტის წევრს ვეშაველს.
გრიგოლ ვეშაველი. (დამ. ნ. დ.) ბატონ ნინიძემ, მგონია მარ-

ლამენტის კრებიდან, ისეხა „ვანის“ ანგლოტი. ეს ანგლოტი პირველად ეროვნულ-დემოკრატიების მიერ იყო მოყვანილი; და ჩვენ, როგორც ავტორებს შეგვიძლია შესწორება შევიტანოთ და ვთქვათ, რომ კერძო უარესი მდგომარეობა არის, მაშინ როცა ვანაში უკვე დამპალი რამეა და თქვენა წყალს ასხაეთ, და გინდათ დაბანოთ. ასეთი დამპალი რამ არის რუსული კულტურა, ამიერ-კავკასიის კულტურა საქართველოში... (ხმაურობა).

ის ქალთა კურსები, რომლისთვისაც კანონ-პროექტში მორიდებით დაუტკმევიათ კურსები, ფაქტიურად ამიერ-კავკასიის უნივერსიტეტი არის. და ალბათ კომისიას გამხედლობა არ ეყო, რომ თითონ გადაეკითხინა სათაური, რომ უმჯობეს იოლათ და ადვილად გაატარებენა იმ სტილში და ჰარიბდაშ, რომელსაც ეწოდება ნაციონალიზმი, სოციალიზმი და დემოკრატიზმი.

ამიერ-კავკასიაში კეძო უნივერსიტეტი არის დასწებული იმ ხალხის მიერ, რომელიც ჯერ კიდევ არ გათრეულა თბილისიდან და უცდის სანამ პოლიტიკური კომბინაცია არ შეიცვლება. (ხმა: „სასიზნობობა“).

თქვენ უმჯობეს უარესი სიტყვა ქართულ უნივერსიტეტის შესახებ. (ხმაურობა), სანამ პოლიტიკური პირობები ასე არ შეიცვლება, რომ ცნობილი რუსული ლიკეუმების შემწობით კლავ არ აღზდგება წინანდელი პოლიტიკური კომბინაცია. იქნება ეს ამიერ-კავკასია, ან კიდევ სხვა რამე. ამასწინათ კადეტების ვახუთში, „რეზიში“, რომელიც ამ ბოლოს დროს უნდა იყოს მიჩნეული ყველაზე უმჯობეს ავტორიტეტულ ორგანოდ, რომდენად ყველას გვარტერესებს რუსულ ინტელიგენციის პოლიტიკა. არა იმ ინტელიგენციის, რომელიც მეტის მეტად შეზარტხენა. რომელიც ესერების ლაგერში დარჩენ და რომელთაც აწი არავითარი პერსპექტივა არ აქვთ რუსეთში, არამედ ისინი, ვისაც მეტი პერსპექტივა და მეტი გავლენა აქვთ ჩვენ შეზობელ სახელმწიფოში. და ამიტომ მეტი პერსპექტივა აქვთ ჩვენს საქმეებში ჩარევისთვის, აი, ამ ვახუთში იასტრეობოვის ფელეტონი იყო მოთავსებული და ის სწერდა, რომ პირდაპირ ერთად ერთი მიზანი, ერთად ერთი საქმე სომხურის პოლიტიკისა დღეს არის ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკის აღდგენა. არავითარი იდეალი სხვა, სომხურ პოლიტიკას არ უნდა ჰქონდეს რატომ? იმიტომ, ბატონებო, რომ წინა აღმდეგ შემთხვევაში მარტო სომხები ლაილუბებიან. იმავე დროს ის სწერდა, რომ ქართველები ამის წინააღმდეგ არიან, და ამიტომ რუსებს ამაში უნდა დაეხმარონ სომხები აი, ამ კომბინაციაში, და რაც უფრო, ყველაზე უფრო გასაკვირველი არის, იქ ნათქვამი, იყო რომ ამაში, ამ საქმეში, — ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკას აღდგენაში სომხების სკეთილდღეობით დიდი როლი უნდა ითამაშოს გერმანიამ, რომელსაც მხოლოდ შესწევს ძალა, რომ აიძულოს საქართველო მიიღოს ამიერ-კავკასიაში ეს პოლიტიკა. აი ასეთი რუსეთის ნაწილი გერმანიამ იძულებს აყარებს, რომ ის ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკას აღადგენს. ამით, რასაკვირველია მოიგებს მხოლოდ ის ერი, რომელსაც არც ერთი ელემენტი სახელმწიფოებრივი არსებობისა არ ჰქონია. რატომ? იმიტომ რომ, როცა მან ის მიიღო, მან ეს უარყო, და ერთნება მხოლოდ სხვა კომბინაციას. ჩვენ ამის წინააღმდეგი ვართ. ჩვენ ამიტომ ვერ არა ვართ წინააღმდეგი ისეთი დაწესებულებებისა, როგორც ჩვენ მოვიგონეთ, რომ ისინი აშენებენ ამაგობენ და უყრიან საშირკველს ხელახლად ამიერ-

კავკასიის რუსპუბლიკას, იმიტომ კი არა, რომ ჩვენ წინააღმდეგი ვიყოს ამიერ-კავკასიის ისტორიულად მკვიდრ ერების თავისუფალ კავშირისა; არამედ, იმიტომ რომ ეს კომბინაცია გამხდარა კომბინაციით მხოლოდ ერთი არა მკვიდრ ჩვენ ისტორიულ ტერიტორიის და კავკასიის ტერიტორიის ხალხის, რომელსაც თითონაც ვერ შესწევს ძალა, რომ ის კომბინაცია თითონ გამოიყენოს და ერთად ერთ იმედს ამყარებს რუსულ კულტურაზე. ჩვენ იმიტომ ვართ წინააღმდეგნი, რომ ყოველივე ამიერ-კავკასიის დაწესებულება, რომელიც ამიერ-კავკასიაშია ნიშნავს რუსულს, იმიტომ რომ სახელმწიფოებრივი ენა ყველა იმ ამიერ-კავკასიის ხასიათის დაწესებულებაში *nolens-volens* — არის რუსული და ეს კი ნიშნავს ჩვენი ერის დაღუპვას. იმიტომ, რომ ეს ამიერ-კავკასიის უნივერსიტეტი, რომელიც არის ერთად ერთი კულტურ-ელემენტთაგანი, შეიძლება არა მარტო კულტურულ დაწესებულად იყოს, არამედ შეიძლება იყოს პოლიტიკურ და ეკონომიურადაც, რადგანაც კარვად იციან გამოყენება ისეთი კულტურულ დაწესებულებისა საქართველოს მტრებმა.

ეს კულტურული ცენტრი აწარმოებს, და თავის შემადგენლობით არის მინიატიურა ჩვენთვის მიუღებელ ამიერ-კავკასიის რუსპუბლიკის ელემენტებისა, რომელშიაც, ყოველ შემთხვევაში, თავის უფლებით, თავის კულტურით და თავის პოლიტიკით ქართული ენა არ იქნება, და თუ ვინმე გაიხარებს, ხოლოცის, ვისაც არავითარი იმედი არ აქვს, გარდა საქველმოქმედო ცხოვრებისა, და იმათ, ვისაც კიდევ უნდა დაბრუნება კავკასიაში იმ საქველმოქმედო ხალხის ინიციატივისა.

ბ. ნინიძე ბრძანებს, რომ სახელმწიფო მარტო იმას კი არ ეწოდება, რასაც ფირმა აქვს სახელმწიფოსი, არამედ ბევრი რამე, რაც კერძო არის, მაგრამ, მიუხედავად ამისა საქართველოს სახელმწიფოს დახმარებასა. თუ ესე მსჯელობს ბ. ნინიძე მაშინ შეიძლება მან მხარი დაუჭიროს ისეთ კანონ-პროექტებს, რომელიც მისცემს სუბსიდიას იმ მეორე კულტურულ, დიდ კულტურულ დაწესებულებას, — რომელიც საქართველოს დამოუკიდებლობის შემდეგ დაარსა რუსული ეოვნჯულ საბჭო კარვათ მოახერხა მან — კავკასიის უნივერსიტეტი გადაკეთა ქალთა კურსებათ, აუარებელი პროგრამაზიგები და რუსული გიმნაზიგები. რომელიც დაარსა ჩვენ განათლების მინისტრის ნებართვით თბილისში, და მეორე, — ის რომ დაარსა ისეთი დიდი კულტურული დაწესებულება, სახელმწიფო დაწესებულება, როგორც არის სამრეცხაო, რუსულად *прачешная*.

შეიძლება ამას დაეხმაროს ბ. ნინიძე, როგორც დეზინფექციის და გიგიენის მოყვარე კაცი. და როგორც სახელმწიფო დაწესებულებას დახმარება აღმოუჩინოს. ყოველ შემთხვევაში, თუ ჩვენ ისეთი ბევრი ფული გაქვს და თანახმანი ხართ რუსულ კულტურის საქმეს გაუძლოთ ფინანსებით, შეიძლება იმ 30 მილიონ მანეთიდან უბოძოთ, რომელიც თქვენ საბჭოში არის შენახული. (გაბაშვილი: რუსული ფული უფრო მოუხდებათ).

თავმჯდომარე: პარლამენტის წევრი რ. ცხილაძე.

გრიგოლ რ. ცხილაძე. (ს. ფ.) საქართველოს მთავრობას ორი უმაღლესი სასწავლებელი უკვ ექვს, ორი უმაღლესი სახელმწიფო სასწავლებელი, — უნივერსიტეტი და პოლი ტექნიკური — ორივეს თავის ხარჯზედ ინახავს სახელმწიფო. ისეთი პატარა ქვეყნისათვის როგორც არის საქარ-

თველს მალაშვილს უოველ მხრივ, კულტურული ძალებით, განსაკუთრებით იმისთანა გაქირვებულ მომენტის დროს, რომელსაც ის ეწოდა განიცილის — ორი უმაღლესი სასწავლებელი სრულიად საქაოლ ონდა ჩაითვალოს. ვინც გამოდის ისეთი წინადადებით, რომ სახელმწიფომ კიდევ გაიღოს ხარჯი მესამე უმაღლეს სასწავლებლისთვის იმან უნდა წარმოადგინოს დასაბუთებული საბუთი, რომ ეს ორი უმაღლესი სასწავლებელი, რომელსაც ინახავს სახელმწიფო არ კმარა სახელმწიფოს საჭიროების დასაკმაყოფილებლად, რომ საჭირო არი კიდევ სხვა სასწავლებელი და სწორედ ის რომელისთვის სუბსიდიის მიცემა არის განზრახული. ვიდრე ასეთი საბუთები არ არის წმოდგენილი, შე ვფიქრობ რომ ეს პროექტი აშენებულა ქვიშაზე.

იმის თქმა რომ კონკურენცია უნდა მოხდეს ამ ორ უნივერსიტეტის შორის, ამის თქმა მე საბუთად არ მიმაჩნია, იმიტომ რომ, როგორც მოგვხსენებთ, კონკურენცია კარგია ბაზრებში, ვაჭრებს შორის, (ხმა: „სპეკულიაციაში“) მაგრამ რომ კონკურენცია უნივერსიტეტისთვის ვარგოდეს, მე მართალი მოგახსენაო პირველად მესმის.

არავის არ მოუვიდოდა აზრად, რომ ბერლინში გაეხსნათ მეორე უნივერსიტეტი, იმიტომ რომ კონკურენცია გაეწია იქ არსებულ ონივერსიტეტისთვის, რათა იქ არსებული უნივერსიტეტი უფრო დაწინაურებულიყო. და თუ ბ. ნინიძეს ჰგონია, რომ ამ უნივერსიტეტის გახსნა კონკურენციის გამო, ასე ასწვევს უმაღლეს სასწავლებლების ღირებულებას და ღირსებას მე უნდა მოვახსენო ბ. ნინიძეს, რომ ის ღრმად შემეცდარია და თითონაც იცის, რომ ღრმად შემეცდარია, იმიტომ რომ, ყველასათვის ცხადია — კონკურენცია ღირებულებას არ მოუმატებს არც ერთს, არც მეორეს. თქვენ როგორც მოგვხსენებთ ამ დამად ქართული უნივერსიტეტი იკრებს თავის გარშემო იმ მეცნიერულ ძალებს, რომელნიც შეიქმნენ 50 წ. განმავლობაში და ყველა რუსული უნივერსიტეტიდან, სადაც გაფანტულნი იყვნენ, დღეს იკრიბებიან აქ, ქართულ უნივერსიტეტში. ჩვენი უნივერსიტეტი თუმცა ახლგაზდაა, თუმცა ნაოჩნია, მაგრამ საქაოლ ძლიერი. პირიქით, უმაღლეს ქალთა კურსებზე თქვენ მოგვხსენებთ როგორი პროფესორები იყვნენ. მაგრამ ეწოდა მიბრძანეთ, რომელი ცნობილი პროფესორი შემოემატა მის როდესაც ამიერ-კავკასიის უნივერსიტეტად გადააკეთეს. ეს არის ჩემის აზრით ერთი მხარე საკითხისა. მაგრამ უფრო მნიშვნელოვანი მხარე ამ საკითხისა სხვა არის, მეორე პრინციპიალური მხარე.

უმაღლესი განათლება ეს ის იარაღია, რომელიც ქმნის გამგე კლასებს, ამა თუ იმ სახით. ისინი, ვინც უმაღლეს განათლებას იღებენ, ეწეებიან გამგე კლასების წევრებად. თვით უნივერსიტეტში განათლებას იღებენ გამგე კლასის შვილები. ის ვინც უნივერსიტეტში განათლებას იღებს, მომავალი მმართველია, გამგე ქვეყნისა. ის არის წევრი ან გამგე ოჯახებისა, ან ფინანსიური, ან ეკონომიური, ან აღმინისტრაციული გამგე ოჯახებისა. ის წრეები რომელნიც არ კმაყოფილდებიან, სახელმწიფოში არსებულ უმაღლეს სასწავლებლით ის წრეები რომელიც სახელმწიფოში დაარსებულ უმაღლეს სასწავლებელთ დაკმაყოფილებულნი არ არიან, ყოველთვის იძენად შექმლებულ არიან, რომ თავის საკუთარი ფულით დაარსონ უნივერსიტეტი. გა ახალჯეთ თქვენ სია

სახელდობრ ამიერ-კავკასიის უნივერსიტეტის მსმენელ სტუდენტებისა გადაშინჯეთ იმათი სია, გაიცანით მათი სოციალური მდგომარეობა და თქვენ დარწმუნდებით, რომ იმათ, იმ ოჯახებს სიღანაც ისინი აქიან, გაცილებით უფრო მეტი შეძლება აქვთ ვიდრე მთელ საქართველოს სახელმწიფოს. ისინი უფრო მდიდარი არიან, უფრო ადვილად შეუძლიან 50,000 მანეთის შეტანა, ვიდრე საქართველოს სახელმწიფოს.

დახედეთ თქვენ სახელმწიფოს კასას. მე ვიცი, სოფლის მასწავლებლებს აპრილის ჯამაგირი ჯერ არ მიუღიათ. თქვენ დადგინეთ 400 მანეთამდე ჯამაგირის გადიდება. საქმე დადგენა კი არ არის, საქმე ასრულებაშია. თავისუფალი ფული თქვენ კასაში იმდენი ყოფილა, რომ სოფლის მასწავლებლებს აპრილის ჯამაგირი არ მოუვიათ. იმავე დროს თქვენ საქიროდ სცნობთ გადაიღოს 50000 მანეთი იმათთვის, ვისიც გაცილებით უფრო მეტი ფული და შეძლება აქვთ საქართველოს სახელმწიფოს. ეს ერთი მხრივ.

მეორე მხრივ, კერძოთ მე მაქვს შეტყობილი, რომ ამიერ-კავკასიის უნივერსიტეტს ჰქონდა მიღებული წინადადება, რომ გადასულიყო ბაქოში, სადაც ბაქოელები პირდებოდნენ მრავალ გვარ შეწყობას. გაცილებით მეტს, ვიდრე შეუძლიან მისცეს ჩვენმა პარლამენტმა, რაც უნდა მოისურვოს. ამის და მიუხედავად მათ არ მოუსურვეს გადასულიყვნენ. რატომ? გულში ხელის ფათური არ მინდა. მაგრამ რომ ისინი წმინდა მეცნიერული ინტერესებით ყოფილიყვნენ დანტერესებული ამ წინადადებისათვის უარი არ უნდა ეყოს. მათ თავსუფლად შეეძლოთ ბაქოში გაეგრძელებინა თავისი მოღვაწეობა უმაღლეს განათლებას სახელმწიფომ უნდა შეხედოს იმ თვალსაზრისით, რომ ისინი, ვინც ამ საქმეში შეიარაღებულია სწავლით, შემდეგში გამოადგენ ამ სახელმწიფოს, გამოიყენოს ხალხმა დემოკრატიათ ამ ხარჯების გაღების ვამართლება შეიძლება ასეთ უმაღლეს სასწავლებლებსათვის. უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლას ვინც იღებს, იმაზე-კი არ უნდა ვიფიქროთ, რომ კარგათ მოეწყოს ის ვინც სწავლობს. სახელმწიფოს ესე არ შეუძლიან შეხედოს, სახელმწიფომ უნდა იფიქროს იმაზე, რომ ვინც სწავლა-განათლებას მიიღებს, შემდეგ ჩვენ სახელმწიფოს უნდა მოხმარდეს ეს სწავლა. და რა სარგებლობა მოიტანეს იმათ, ვინც რუსულ უნივერსიტეტში მიიღეს სწავლა... დღეს იმ დაწესებულებებში, სადაც რუსეთის უმაღლეს სასწავლებლებში განათლება მიღებულ ხალხი სხედან, იმათ რომ უთხრათ სამშობლო ენაზე აწარმოეთ საქმეო, ისინი გიპასუხებენ: „მართალია, მე ქართველი ვარ, ძალიან მინდა ქართულ ენაზე საქმე ვაწარმოო, მაგრამ არ შემიძლიან“.

მაშინ, როდესაც პირველად დაისვა საკითხი ადგილობრივ ენების შემოღების შესახებ, ეს საკითხი მწვავედ იყო დასმული, და ეს ვაისმოდა ყველგან. და ეხლა, დღევანდელ დღეს, მიუხედავად იმისა, რომ უკვე სახელმწიფოებრივი ხანაში შევუქვით, ამისდა მიუხედავად დღესაც არც ერთ დაწესებულებაში ქართული ენა შემოღებული არ არის, მხოლოდ, ვისაც სწავლა მიუღია რუსეთში, რუსულ უნივერსიტეტში ისინი გამოუსადეგარი აღმოჩნდნენ. მათ სჭირიათ თავისი სწავლა რუსულიდან — ქართულ ენაზე გადმოიტანო და გადაახალისონ.

თქვენ ბრძანებთ, რომ საქიროა თანხა მივცეთ იმ უნივერსიტეტს, რომელიც გვაძლევს ამ გვარ მოღვაწეებსო. მე ვფიქრობ, რომ არც ერთი მხარე არ არის დასაბუთებული და არც შეიძლება ამის დასაბუთება.

მე ვაცხადებ ერთად ერთ თხოვნას.— მიეცით ხმა ყველა კანონ-პროექტს, რომლებიც აქ შემოაქვთ, მხოლოდ შეიკავშირეთ ხარჯები და ხმა მიეცით იმისდა მიხედვით, თუ რამდენი ფული მოიპოვება თქვენს კასაში

თავმჯდომარე. პარლამენტის წევრი მაქავარიანი.

იოსებ მაქავარიანი (ნ. დ.) ბატონებო! ჩვენ რომ შეძლება მოგვცა, დავუკავაყოფილებინა სახელმწიფოს ყველა ის მოთხოვნილებანი, რომელზედაც აქ ილაპარაკეს, რომ ჩვენ იმაზედ ზევით კიდევ რამე გვრჩებოდნენ, გასაგებებ ჩვენბოდი დახმარების მიცემაზე ლაპარაკი და ამ ზედმეტ თანხიდან იმ საქველმოქმედო საქმის გაწევა, რომელზედაც მოგვიწოდებენ ბ. ნინიძე და კანონ-პროექტი. მაგრამ თქვენ მოგვხსენებთ, რომ ჩვენ აუკიდებელ მოთხოვნილებებს ვერ ვფარავთ. ამის დაკავაფადება ჩვენი ვალი არის სახელმწიფოს წინაშე. ეს ჩვენი მოვალეობა რომ შევასრულოთ, და ეს მოთხოვნილებანი ჩვენი ერის დავა-კმაყოფილოთ—მერე შეგვექლება ლაპარაკი ამ უნივერსიტეტის დაკმაყოფილების შესახებ,—ამის საწინააღმდეგო რა ითქმის. მე სრულიად ვერ გამოვიგა და ამას ვერც ქართველი ერი გაიგებს.

აქ გვეუბნებიან, რომ მეცნიერება უნდა შევისწავლოთო. აქ არ უნდა დაუშალოთ ქართველ ახალგაზდობას, ამ მეცნიერების წყაროს დაეწყოთ ამ რუსულ უნივერსიტეტშიო. რამდენად მეცნიერული წყარო გახლავთ ეს რუსული უნივერსიტეტი და რუსული კულტურა ეს დაამტკიცა რუსეთის ომმა და რუსეთის რევოლიუციამ. მე მხოლოდ ერთს მოგახსენებთ, თუ თქვენ მართლა მეცნიერებას ეძებთ, რუსეთში კი არ უნდა ეძებოდ, არამედ ევროპისაკენ უნდა შიამკითოთ მთელი თქვენი თვალ-ყური და გონება, თუ მეცნიერება გნებავთ, ეს 50 ათასი მანეთი დახარჯეთ და მეცნიერების მსურველნი გაგზავნეთ ევროპის უნივერსიტეტში და არა რუსეთში. თუ მართლა გინდათ გულწრფელად ემსახუროდ ეროვნულ საქმეს. მაგრამ მე ვწიშობ, რომ აქაც ამოხეთქავს უცბათ ერთი თქვენი თვისება: თქვენ ვერ მოკიშორებიათ თვალი ჩრდილოეთიდან, იქითკენ იტკირებით. როდესაც ამობთ—ჩვენ უნდა განვამტკიცოთ, თავისუფალ სახელმწიფოს საძირკველიო, ნუ თუ თქვენ არ გესმით, რომ იმისთვის რომ გაიფურჩქნოს ეროვნულ საქართველო, ქართველი ერი, საჭიროა რაც შეიძლება მალე მოიშორეთ რუსეთი.

თუ თქვენ გინდათ საქართველოს სახელმწიფო დაამყაროთ ეროვნულ ნიადაგზე, რომ განუმტკიცოთ თავისუფალ სახელმწიფოს საძირკველი, ჩრდილოეთისკენ კი არ უნდა უთითებდეთ და გზავნიდეთ ახალგაზდობას რუსულ უნივერსიტეტში,—თქვენ უნდა სცდილობდეთ რაც შეიძლება მეტად გაძლიეროდ ყველა რუსებისაგან შეგავისებული ჩვენი ეროვნულ გრძნობის წინააღმდეგ მიმართული ზომები და უნდა სცდილობდეთ, რომ ჩვენი ახალგაზდობა მიეშურებოდეს რუსულ უნივერსიტეტში კა არა,—ევროპიულ უნივერსიტეტში, რომელიც ირის მართლა წყარო მეცნიერებისა.

რაც შეეხება იმ კითხვას, რომ ჩვენ შეძლება არ გვაქს საშუალება დავაკმაყოფილოთ ჩვენი უპირველესი საჭიროებანი ამ სფეროში,—მე ერთ მაგალითზე მივითითებთ. რამდენიმე წლის წინათ, ერთხელ გორში საქველმოქმედო მიზნით ფულს აგროვებდნენ. საფრანგეთში მალარობი ჩამოქცეულიყვნენ და საფრანგეთის მუშებისთვის უნდა იაცგზავნათ ეს

ფული. სოციალ-დემოკრატიული პარტია აგროვებდა ამ ფულს ძალიანებურად მიგითითეთ ამ ღირს აღსანიშნავ მაგალითზე. მაშინ როდესაც თქვენ მუშებს ვერ უფლით, თქვენ ფიქრობთ სხვა მუშებზე; მაშინ, როდესაც თქვენ თითონ არაფერი არ გაგაჩნიათ, უკანასკნელი წელიწადი უნდა გაუყო სხვებს. ეს გრძნობა ეს ეროვნული დოვლათის ფლანგვა არ არის სახელმწიფო ებრივი შემოქმედება. ეს შეიძლება ზედმეტი რიანდობა იყვეს, რომელსაც გიყვართ აქ ლაპარაკი. მაგრამ მე მგონია თუ საღი გონებრივ თვალსაზრისით შეხედოთ ამ საქმეს, მაშინ ეს ზედმეტი გადაჭარბებული ფლანგვა, ეს გრძნობა და ეროვნული დოვლათი არარის თავდები იხსა, რომ შეგვეძლება ჩვენი ეროვნული საღმწიფოს აშენება. და ჩვენი თავისუფლების განშტკიცება.

ჩვენ უჭერთ მხარს ამ მოსაზრებით ამ წინადადებას, რომელიც უარყოფს ასეთ კანონ-პროექტს, და რომელიც არის დამყარებული იმაზედ, რომ ჩვენ არა გვაქვს არავითარი უფლება და არც შეძლება მივცეთ ამ არა ქართულ დაწესებულებას ის ფული, რომელიც ფრიად საჭიროა ჩვენ სკოლისთვის, ჩვენ უნივერსიტეტისთვის. ჩვენ არა გვაქვს ზნეობრივი უფლება, არა გვაქვს სახელმწიფოებრივ უფლება ამის ჩადენისა. ამიტომ ჩვენ უარყოფთ ამ კანონ-პროექტს, და, ვეშაპელის თქმისა არ იყოს, ვინაიდან რუსეთი შინც რაღაც არ უყურებენ კეთილის თვალთ ჩვენ ბონებს, არაფრთა ებრაიანებათ ჩვენი ბონების მიცემა, მივცით ეს ფული იმ 30 მილიონიდან, რომელზედაც დღეს შესწავიკეთ ლაპარაკი. ეს ძალიან კარგი, ძალიან ხელსაყრელი წინადადება არის ბ. ვეშაპელისა.

მე მგონი რომ ამის წინააღმდეგ სათქმელი არაფერი გვექნება. თავმჯდომარე სიტყვა ეკუთნის პარლამენტის წევრს წერეთელს ალექსისს.

ალექსადრე წერეთელი. (ს. დ.) ბატონებო, სამი კვირაა, რაც ბედნიერება არ მქონია, და ჩვენ პარლამენტში არ ვყოფილვარ. მაგრამ სწორედ რამდენიმე წუთის წინ სწორედ ბედნიერად ჩავსთლიდი ჩემს თავს, რომ აქ არ ვყოფილიყავ იმიტომ, რომ აი, ამ შიდალ ტრიბუნას ისე ხმარობენ, ვინც როგორ მოწინააღმდეგებს და მოისაზრებს. რანაირი სიტყვა არ გნებათ, რომ არ გაისმოდეს. მე ვშიშობ, რომ აწი უარესი არ დაგვემართოს. ნუ გავიკვირდებთ, თუ ასეთ დამუტატებს პატროს არ სცემს ის ხალხი, რომლის წარმომადგენლად ისინი აქ უნდა იყვნენ. ამასთან მე პროტესტს ვაცხადებ ისეთ გამოთქმაზე, როგორც „ვანები“ „დამპალი“ და სხვა, რადგან ამაში არარის აქ საქმე, ვინაიდან ჩვენ გვინტერესებს სახელმწიფოებრივი საქმე. (ხმა: „ფედერაცია“) დიხ, ფედერაცია თუ გნებათ. თუ ასე არის დაყენება საკითხისა, მე ვფიქრობ, რომ ბ. ნინიძე, რაცა მე ამ საკითს ესვამდი, ისე არ გაიგებდა, რომ თითქოს მე რუსულა კულტურის, რუსულ უნივერსიტეტის წინააღმდეგი ვყოფილიყავ. სწორედ თუ ამაზე ჩამოჭრდებოდა ლაპარაკი, ვიტყოდი: შეიძლება მე, პირადად, სწორედ ამ რუსულ კულტურის ზედგავლენით იღუპად ლოკვათ და ჩაქვათ ვიდეე იმ დადებულ წარჩინებულ ინტელექტუალურ წინაშე, რომელიც წარმოშვარუსულა უნივერსიტეტებია, (ხმა შეპირკენე მარჯვ). მაგრამ საქმე ასე არ არის. მე არა ერთხელ მომიქვს და ვბოჯ ვაპობ, რომ ყველა სახელმწიფო წარმოშობს თავის უმაღლეს დაწესებულებას. აქვს მათ უმაღლესი დაწესებულება, თვისი უნივერსიტეტი, და ჩვეც გვაქვს ეს უნივერსიტეტი.

როდესაც თქვენ ბ. ნინიძე, შეადარეთ აქ არსებული რუსული უნივერსიტეტი ქართულ უნივერსიტეტს, თქვენ პრძანეთ, რომ ქართულ უნივერსიტეტს არ ჰყავს მოძინადებული ძალები, რომ ის განათლებით, მეცნიერებით ნაკლებ დონეზე სდგას, ვიდრე რუსული უნივერსიტეტი. ჩვენ რღმა რწმენით, ეს არის ზერელი მსჯელობა, ვინაიდან ის უნივერსიტეტი, რომელიც აქ არსებობს, ძალიან კარგათ ვიცით; ამ უნივერსიტეტის დეკანს არა ერთხელ მიმართეს და სუყველა პროფესორებს, რომელნიც არიან ქართულ უნივერსიტეტში, — მობრძანდით დალექციები იკითხეთო სწორეთ ამ რუსულ უნივერსიტეტში. მე გეკითხები თქვენ, თუ კი ეს ძალები, რომელნიც თავმოყრილნი არიან ქართულ უნივერსიტეტის ვარშეში, წარმოადგენენ პატარა ღირებულებას, როგორ გახდება დიდებულმა დაწესებულებამ მიმართვა ასეთ მეცნიერებისათვის. ჩვენ ვიცით გუშინწინ მიმართეს ერთ პროფესორს თხოვნით, მუდარით, რომ გადმოსულიყვნენ და იქ, რუსულ უნივერსიტეტში წაეკითხათ ლექციები (ხმა „უნდა გაარუსონ“) თვით პროფესორი მედიკიშვილი რომელიც რექტორი არის უნივერსიტეტისა გულ რწმენად მოგახსენებთ თითონ რუსეთში ნაკლებათ შეგხვდებათ ისეთი პიბრძნის ფაკულტეტი, როგორიც არის ჩვენ უნივერსიტეტში. რადგკირთ ისეთი სენი, რომ თუქველათ ჩვენი უნდა დავამციროთ და სხვისი უნდა ავაშალოთ. თქვენ კარგათ მოგახსენებთ, რომ რუსულმა, ვერე წოდებულმა ამიერკავკასიის უნივერსიტეტმა, ვერ შესძლო მათგმათიკურ ფაკულტეტის დაარსება თავის უნივერსიტეტში და ეს შესძლო ქართულმა უნივერსიტეტმა, ჩვენმა თბილისის უნივერსიტეტმა. სწორედ აი, ამ მოსასრებით გეკითხებით მე თქვენ. — რას წარმოადგენს დღეს ეს უნივერსიტეტი, სულ რამდენიმე პროფესორს შეემთხვევით საქართველოში მომწყვდულს. საქმარისია გაიხსნას გზა, რომ ისინი გაემგზავრონ რუსეთში. და მაშინ ასეთ საშუალო მასწავლებლებს, როგორც თქენი უმორჩილესი მონაა, — გახდით პროფესორად და ბ. ნინიმეს რექტორად. მაშინ ეს არ იქნება უშაღლეს მეცნიერების ტაძარი, ეს იქნება საშუალო სასწავლე ბელი, სხალოდ სახელ გამოცვლილი.

ამ მოსაზრებით ჩვენ არ ვართ წინაღმდეგი დეე, თუ ახალ თაობას დღეს რუსეთში წასვლა უნდა — წავიდეს, მაგრამ როდესაც აქ ისხნება უნივერსიტეტი, მე გეკითხებით — ეს უნივერსიტეტი არის თუ არა დაგარშუნებთ, რომ ეს უნივერსიტეტი ვერ დააკმაყოფილებს ჩვენ ახალთაობას, ჩვენს მოთხოვნილებას და ვერ იქნება დაყენებული იმ დონეზე, რომელზედაც უნდა იყოს დაყენებული. სხვათაშორის ისიც მოვიყვანე რომ ჩვენ ზევრი მოთხოვნილებანი გვაქს, მაგრამ უნდა იყოს დაყმაყოფილებული უპირველესადყოვლისა ეს მოთხოვნილებანი. ჩვენ არავის წინაშე, არც რუსეთის წინაშე, არც რუსეთის კულტურის წინაშე, არც მსოფლიო კულტურის წინაშე არავითარ დანაშაულს არ ჩავიდნთ და კეთილს ვინებებთ და ვიტყვით, რომ ასეთ უნივერსიტეტისთვის საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის ხაზინას თანხა არა აქვს და უმორჩილესად სთბოვს კეთილ ინებოს და უკან წაილოს თავის კანონ-პროექტი.

ა. ფარნიევი (ს. დ.). აქ იხმარეს სიტყვა „დამშალი კულტურა“ არ ვიცი რამდენად მართალია ეს, მაგრამ ვიტყვი იმას, რომ კრილოვის არაკის გმირი რომ არის, რომელიც რკოს რღნიდა, აი სწორედ ამ ვაუბატონებსე იოქმის ეს. საქმე იმაშია, რომ ეს ეროვნულ-დემო-

კრატები, რომელთაც შეჰყვარებია თავისი „ერი“, ფრჩხილებში ემ-
ბობ, იმათ რა სწალია? წარსულ კრებაზე ამტკიცებდა ვეშაპალი და
აგრეთვე გაბაშვილი, რომ 10 მილიონი რომ არის, იქიდან 3 მილიონ-
ნი სამხედრო ძალებს მოხმარდესო, და დანარჩენს დაბლა აყენებენ.
როდესაც უხეში ძალის შექმნის შესახებ არის ლაპარაკი, რა თქმა უნდა
(„ხმა: ჯარი უხეში ძალაა? ეს შეურაცყოფაა ჯარისა“) როდესაც მათ
ხელში იქნება ძალა მაშინ რასაკვირველია მისცემენ, და როდესაც სწა-
ვლა განათლებაზე საზოგადოდ ლაპარაკია უნდა საზოგადოდ დაამკი-
რონ და მოუჭირონ, რომ რაც შეიძლება არ მისცენ. საშუალება მო-
ლოდმდინ გააკეთონ საქმე. (გაბაშვილი: „ჯავრის ხეობაში გასხდნი.“)

თავმჯდომარე. გთხოვთ წესრიგი დავკვათ.

ა. ფარნიევი. ჯავრის ხეობაშიაც გასხდის ჩვენი მოთხოვნა უნი-
ვერსიტეტს, ჰო და, გასხდის არა იმიტომ, რომ ეროვნულ-დემოკრატიე-
ბმა მოინდომეს არამედ იმიტომ რომ ეროვნულ დემოკრატებს არ
სურთ ეს.

როდესაც ლაპარაკობენ იმაზე, თუ ვინ უნდა შევიდეს ამ უნივერ-
სიტეტში. ეს ლაპარაკი ორად უნდა იყოს განაწილებული. ერთი მოსა-
ზრება, რომელსაც აყენებენ ფედერალისტები ეს არის შეძლების საკ-
თბი მავრამ მეორე მხრივ მეორე კითხვა არის ეროვნულ-დემოკრატიე-
ბისა, რომელთაც სურთ განდევნა არა ქართულენისა. მთა და სწორედ
ამ კითხვაზე შინდა ვილაპარაკო, უპირველესად ყოვლისა უნდა გითხრო
რად ამ უნივერსიტეტში შეიძლება ბევრმა მონათესავემ ეროვ-
ნულ-დემოკრატიებისა იაროს, რადგანაც ყველაზე ცუდათ მათ ესმო
ქართული ენა, და შეიძლება უმეტეს წილად არც კი იცოდნენ ქართუ-
ლი ენა. (ხმა: „ოსები გვასწავლიან“) ოსები თქვენზე უკეთ ლაპარაკო-
ბენ ქართულს.

თავმჯდომარე. გთხოვთ ადგილიდან წუ ლაპარაკობთ.

ფარნიევი. ის პოლიტიკა, რომელზედაც დგანან ეროვნულ-დემო-
კრატიები ჩვენ კარგათ ვიცით და თუ ამ პოლიტიკას დავადგებთ ქარ-
თულ ენისთვის შეუძლიანთ კონსტანტინოპოლში გაგზავნონ, რომ იქ
შეისწავლონ რამე. (ტაში) დევნა სხვა ენისა ეს არც პროგრეს არ
შეეფერება, და ამის მავალითი არის, რუსეთის თვითმპყრობელობას მიერ
ქართული ენის დევნა. მავრამ ეს მან ვერ შესძლო; და თუ სამა ოთხი
პიროვნება მოინდომეს იმას, რომ სხვა ერებს ძალათი მიადებინოს
ქართული ენა, ეს ძალათ მიღება ვიცით რა არის, მავრამ ეს პატი
ვერ შესძლებენ შავსა. სანამ აი, ეს მხარე არისა სე მრავლად, (მობარაკს
შემარტყენებს) მანამ ამ საშუალებას არ მივცემთ. (ვეშაპალი: „ებლა
გამრავლდით“) ენლა გავმრავლდით და მომავალში კიდევ გავმრავლდებ-
ით. საყვედურები, რომელიც ისმის, რომ კირილე ნინიძემ მოინდომა
რუსულ უნივერსიტეტის ამაღლება და ქართულ უნივერსიტეტის დამ-
ცირება-ეს გაუგებრობა კი არა თქვენის მხრით ეს არის დემოკრატია
(ხმა: ოსურ ენაზე) თუ ოსური ენა ესე განვითარდა, ოსურ ენაზედაც
ესე იტყვიან — ეს არის დემოკრატია და სხვა არაფერი.“ ასეთ დემოკრ-
ავით ეროვნულ-დემოკრატიები ვერ წავლენ შორს და ვერაფერს გასდ-
ბიან. ქართული კულტურა ერთია, ქართული უნივერსიტეტიც ერთია,
და არსებობს რუსული უნივერსიტეტი, სადაც შევლენ. წუ იფიქრებთ
რომ ქართველები არ შევლენ, აი სწორედ თქვენი მონათესავენი შევ-
ლენ და მრავალი თქვენი მოაზრება. თორემ ქართული დემოკრატის-

ლოის რომელიმაც თქვენზე კარგათ შეინახა თავისი ენა და მეტწილად უფრო ხელმოწვევდნენელია რუსული, ვიდრე თქვენთვის. გარდა ამისა ჩვენ გვით, რომ მრავალი დაბრუნდა რუსეთიდან, რომელსაც არ შეუძლია და არ სურს მოთავსება ქართულ უნივერსიტეტში ასეთები თქვენი მხრიდან უფრო მეტი პროცენტია. აი, ასეთ სწავლას და განათლებას თქვენ უღობავთ გზას. ეს თქვენი საქმეა და რომ უღობავთ საზოგადოდ ხალხისთვის გზას სწავლისას, ეს სუყველასთვის ცხადია; ცხადია, თქვენი შეხედულობა ამ უნივერსიტეტზე მე სხვაფრივ ვაფასებ ბურჟუაზიის შეხედულობას სწავლაზე, როდესაც ეს ეხება ქალებს, თქვენ ქალებისა არა გწამთ რა (სიცილი) ეს დაკინვა და სიცილი, რომელიც თქვენი მხრიდან ისმის, ეს ნიშნავს დაკინვას დამარცხებისას. თქვენ რომ დიდხანია დამარცხებული ხართ ამაზე ბევრი ლაპარაკი არ უნდა.

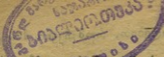
როდესაც სწავლაზე ლაპარაკი, თქვენ გინდათ აიძულოთ ის ერები, რომელიც საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე. მოსახლეობენ, რომ მათ არ ჰქონდათ საშუალება შეისწავლონ ესა თუ ის ენა, თუგინდ რუსული. ეს რა თქმა უნდა თქვენი პოლიტიკის შედეგია, თქვენი პოლიტიკა ამას ამბობს, ესე გუქმით თქვენ სწავლა-განათლება. ჩვენ ასე არ გვეჩვენს, და არასოდეს არ გაეზიზარებთ იმ აზრს, რომელიც თქვენ გინდათ მოგვახვიოთ. მაგრამ დამარცხდება თუ არა ქართული უნივერსიტეტი იმით, რომ აქ არსებობდეს რუსულ ენაზე უნივერსიტეტი? მაშ, როგორი გინდათ თქვენ? მაგალითად, ის სომხები, რომლებიც მოსახლეობენ საქართველოს ტერიტორიაზე, იმათ რომ ჰქონდეთ თავისი უნივერსიტეტი. თქვენ ხომ მისწინააღმდეგ აგრევე აღელდებოდით, (ხმა: „არა“)! დღეღებოდით რა თქმა უნდა. აგრეთვე თუ გინდ ოსები, რომელნიც თქვენ აგრე ძალიან შეგეყვარდათ... (გეშაველი სახერხში), სახერხში ოსები კი არ არიან, არიან იმერლები, და თქვენ იმერლებისთვის კი არ გსურთ... (ხმაურობა. თავმჯდომარე: მოთხოვთ წესიერება დაიცვათ). ეგება დადგეს ისეთი მომენტი, რომ ოსმალურ ენაზე გადაიყვანოთ ხალხი ქართულ ენიდან. თუ თქვენი პოლიტიკა გამარჯვებს, მაშინ, რა თქმა უნდა სხვა ენაზე დაგვირდებათ ლაპარაკი. თქვენი წადილი ეს არის, ამითაც უნდა აფხსნათ, რომ თქვენ დაღვინის ასაკრფვად უკუბო გრებს მიმართეთ, და მოიხმარეთ. საზოგადოდ, თქვენ გინდათ თქვენი წრე თავად-იზნაურობა კიდევ ვამეფოთ ქართულ დემოკრატიის მაგივრად. (ტაში) ერთ ანდაზას მოვიყვან. იმერეთში ერთი ცხოველის დაშინებული, თბილისშიც სხვა ცხოველებს სდევნიდათ. ამას ძალზე იტყვიან. თქვენ ისე შეგჯავრებით რუსული ენა, რომ წარა-მარად გინდათ განდევნოთ რუსული ენა საქართველოდან. ამის საშუალებას არ მოგეცემს საქართველოს ტერიტორიაზე ქართული დემოკრატია, ვინაიდან თქვენი პოლიტიკა იმის მომასწავებელი არის, რომ ქართველ დემოკრატიის წინააღმდეგ მეტი საშუალება და მეტი საბუთი მისცეთ აღექსნევის რაზმს, რომ იმან ამოიძალოს ხმა და წინ წამოიწიოს (ხმები: „გეგეპკორი“) გეგეპკორმა კი არ სთქვა, სწორედ თქვენ სახეებზე ვკითხულობ ამას,--თქვენ წარსულს აწ მყოს და მომავალს, და როდესაც გეგეპკორს მოლაპარაკება ჰქონდა, თქვენ აქ ბრახი მოგდიოდით და შეთქმულებას აკეთებდით ასეთ გზით თქვენ შორს ვერ ივლით. ამის საშუალებას არ გაძლევთ თქვენ ქართუ

ლი დემოკრატია. და როდესაც რუსულ ენაზე გვიამბეს და დაიწყეს თავის განცხადება, უცხო ერებმა და უმცირესობის წარმომადგენელმა თქვენ თავი დაანებეთ კრებას და გარეთ გახვედით, ეს პოლიტიკა, რომელიც თქვენ აქ დებთ, არის დამღუბველი და ქართული დემოკრატია არ მოგცემთ საშუალებას, არ გაძლებთ ნებას, რომ ხელი შეუწყოთ განათლების განდევნას, უნივერსიტეტის განდევნას. და როდესაც თქვენ ისეთ აზრით მოდიხართ, ისეთ წმინდა ადგილას, წმინდა ტაძარში, არ უნდა სთქვათ ისეთი უწმინდურობა, რომელიც თქვენ გარშემო არის გაფანტული. (ტაში)

თავმჯდომარე: ორმა ორატორმა, სხვათა შორის, სთქვეს ჯარის შესახებ „ტლანქი“ და „უხეში“. არა მგონია რომ ეს ეხებოდეს ჩვენ ჯარს, რომელიც საქართველოს სახელმწიფოს დემოკრატის წესწყობილების გასამტკიცებლათ არის შედგენილი. და თუ ეს ჩვენ ჯარს გულისხმობს, რაც მე პირადად არ მჯერა, უნდა განაცხადო, რომ ეს შეფუფრებული გახლავთ. სიტყვა ეკუთვნის ბ. ელიაშვილს.

ნაყო ელიაშვილი. (სოც. დემ.) მე მინდა, ბატონებო, ეს საკითხი დაუბრუნო იმ ნიადაგს, რომელიდანაც აღმოცენებულია და ჩავაყენო ნორმალურ კალაპოტში. ეს კითხვა გასამწვაებელი არ არის. თუ შეხედათ საქმეს იმ გარემოების მიხედვით, რომლითაც კითხვა აღძრული იყო უმაღლეს სასწავლებლების შესახებ, რადგანაც კერძო თათბირზე თითქმის საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ მოწვეულნი იყვნენ წამომარდგენლები დაინტერესებულ საზოგადოებრივ ორგანიზაციების და დაწესებულებების, და არ იყო არავისთვის საღვეო, რომ ქართულ სახელმწიფო უნივერსიტეტს უნდა დაეთნოს პირველი ადგილი ყოველივე თავისი საშუალება და ძალა, რომელიც სახელმწიფოს აქვს, უპირველეს ყოვლისა უნდა მოხმარდეს, რასაკვირველია ქართულ სახელმწიფო—უნივერსიტეტს. შემდეგ იმისა, მეორე რიგში დააყენეთ ის სასწავლებლები, რომელიც ჩვენ საზოგადოებისთვის და ჩვენ ხალხისთვის არის აუცილებელი დღევანდელ პირობებში, თუნდაც სწავლა სწარმოებდეს რუსულ ენაზე ასეთი იყო ჩვენი პოლიტიკური კუმი. და მესამე რიგში დააყენეთ გარდა ამისა კერძო უნივერსიტეტი, დღეს ამიერკავკასიის უნივერსიტეტათ წოდებული.

ამ თვალსაზრისით უნდა შევხედოთ კითხვას ესლა, — სწორედ სარგებლობის და საქმიანობის თვალსაზრისით. თქვენ უნდა დაგვეთანხმოთ, რომ დაბმარება უნდა აღმოუჩინოთ ამ უნივერსიტეტს. ჩვენ არ შეგვიძლიან ხელი ვკრათ ამ სასწავლებელს და მოვიშოგოთ თავიდან. თქვენ მოგვხსენებათ ისტორია ამ სასწავლებლის აღორძინებისა. წინეთ. როცა ჩვენ კიდევ რუსეთის გუბერნია ვიყავით, ქალაქის თვითმართველობა ყოველ გვარ ღონეს ხმარობდა გაენსნა უნივერსიტეტი. როდესაც ეს საკითხი გაუიანურდა და აქაურ მთავრობამ ხელი არ შეგვიწყოთ გამოჩნდა კერძო ინციატივა და მათ, სხვა-და სხვა საზოგადოების დახმარებით, შესძლეს უმაღლეს კურსების დაარსება. უმაღლესი კურსები უკვე იმ საფეხურზე მოვიდნენ, რომ სახელმწიფოს უნივერსიტეტათ ამიერკავკასიის უნივერსიტეტად უნდა ყოფილიყო გამოცხადებული. მაგრამ შემდეგ სხვა და სხვა გარემოების გამო ეს საკითხი წესრიგიდან მოიხსნა. და როდესაც საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოცხადდა, რასაკვირველია არავინ მოითხოვდა რუსული უნივერსიტეტის სახელმწიფოს უნივერსიტეტად გამოცხადებას. მაგრამ მეორე მხრივ ამ რამდე

ნიმე წლის განმავლობაში, სწორედ ჩვენი ახალგაზრდობა დაბინავდა ამ სასწავლებელში და ცუდად თუ კარგად მაინც ამ მეცნიერებას ითვისებენ. სწავლობენ, როგორც შესაძლებელია, იმ პირობებში, რომელშიაც არსებობს ეს უნივერსიტეტი. თქმა იმისა, რომ ამიერ-კავკასიის უნივერსიტეტი საქართველოს სახელმწიფოს უნივერსიტეტზე მაღლა დგას — შეუძლებელია. ამას ვერაფერს ვაბედავს. ვინც იცის გარეუბნი იმ პროფესორებისა, რომელიც ჩვენ უნივერსიტეტში არიან, ამის თქმა არ შეუძლიანთ. მაგრამ არც იმას თქმა შეიძლება, რომ ამიერ-კავკასიის უნივერსიტეტი მართო უმეცურებისაგან იყოს შედგენილი. აქ ისეთი სახელები არიან, რომელსაც პატივს სცემენ. თქვებ წარმოვიდგენიათ, რომ ისინი დარჩენილნი ირიან სხვა პოლიტიკის, რუსიფიკაციის პოლიტიკის საწარმოებლად. ეს ყოვლად შეუძლებელია, ამ შემთხვევაში ეს კითხვა სრულიად შეგვიძლიან მოგხსნათ. არავითარი საბუთი, რომ აქაური მეცნიერები ცდილობდნენ რუსული პოლიტიკა აწარმოონ საქართველოს წინააღმდეგ, ჩვენ არ გვაქვს.

ეს ერთის მხრივ, მეორეს მხრივ ჩვენ უნდა გაუწიოთ ანგარიში ერთ ფაქტს, ამ უნივერსიტეტის არსებობას. ეს უნივერსიტეტი, როგორც მოგხსენებთ მოსწყდა რუსეთს, დარჩა ჩვენს ტერიტორიაზე და იმისთანა მდგომარეობაში ჩავარდა, რომ თუ მართლა ჩვენი სახელმწიფო ხელს არ გაუწევს შეიძლება დაიხუროს. დახურვა ჩვენთვის, როგორც საქართველოს მოქალაქეებისთვის არ არის ხელსაყრელი. შემცდარი ბ. ვაბაშვილის აზრი, რომ აქ ისეთი ცენზოვიკები სწავლობენ, რომელთაც შეუძლიანთ ეს უნივერსიტეტი თავის ხარჯით შეინახონ. მე, როგორც ქართველ მოღვაწეს შემიძლიან მოგახსენოთ, რომ აქ სწავლობენ ჩვენი მასწავლებელი ქალები, რომელიც სადამოზე ახერხებენ აქ სწავლას. ხშირად მოდიან ჩემთან კურსისტები და კურსისტები აღვიღების საშოვნელად, რაკი მათ საშუალება აქვთ ან დღე იმუშაონ ან სადამოთი, და თავის შრომით მოიპოვონ საშუალება, რომ განაგრძონ სწავლა.

მე პირადად არ ვარ მაღალ აზრისა ამ უნივერსიტეტზე, თუ შეიძლება ბეტროგრადის და მოსკოვის უნივერსიტეტებს. მაგრამ ეს უნივერსიტეტიც მეცნიერების ტაძარი არის მაინც და საშუალებას აძლევს ახალგაზრდობას, იმპირად მოემზადონ, რომ ეხლა თუ არა მომავალში მაინც გამოიყენონ ეს მეცნიერება. ამიტომ ჩვენ ვაზრობთ ჩვენი თვალსაზრისით, მოქალაქეობრივი თვალსაზრისით აუცილებლად საქირთა, რომ იმდენად, რომდენადაც შეგვიძლიანთ ხელი გაუწიოთ ამ სასწავლებელს. ასე თუ ისე დოცენტის ჩვენ იძულებული ვიყავთ მიგველო სწავლა რუსულ ენაზე, რადგანაც რუსეთის ფარგლებში ვერაფერს დებოლით. ისე გვაზადებდა საშუალო სასწავლებელი, გვაზადებდნენ ჩვენ ახალგაზრდა მოქალაქეებს. ჯერ კიდევ დარჩენილნი ვართ მსოფლიოში, რომელთაც ვაათაფეს შარშან, შარშან წინ და ისინი ამ სასწავლებელში არიან. ჩვენ ქართულ უნივერსიტეტში არ არის ეს ფაკულტეტები, რომელიც აქ არის, მაგალითად საექიმო ფაკულტეტი იმდენად ჩვენ განვითარებულია, რომ უნდა წავიდნენ აქედან ქართველები აღვიღებოდა რუსებში, სომხებში ოსებში და სხვებში. აქ ასეთი მდგომარეობა არის. ამიტომ

მხრივ შეხედეთ საკითხს და დარწმუნდებით, რომ ჩვენი მოგონება, რაც შეგვიძლიან მივცეთ.

მე პირადად მოგახსენებთ, რომ ქალაქ თბილისის თვითმართვლობის უკანასკნელ სხდომაზე, მე აქ როგორც ქალაქის თავის გამომგებნი წინააღმდეგ იმისა, რომ ის სუბსიდიან, რომელიც უკვე შემოტანილი იყო ჩვენ სმეტაში, ამ კურსების სასარგებლოდ კიდევ გალიდებულიყო. რაც შეგვეძლო მივეცით. მივეცით 10 ათასი მანეთი ქალაქის თვითმართვლობისაგან. რასაკვირველია ეს 10 ათასი მანეთი მე მგონია, არ არის იმაზე ნაკლები, რაც ესთა წარმოდგენილი არის ამ კანონ-პროექტით, რომ სახელმწიფო დაეხმაროს 50 ათი ათასი მანეთით. ჩვენ მივეცით დახმარება ერთის მხრივ, იმითომ რომ ცოტა დახმარება მატერიალური აღმოვეჩინა, და მეორე მხრივ, ეს არის სწორედ დაბრუნება იმ თანაგრძობისა, იმ მორალურ დახმარების გაწევა რომელიც სავალდებულოა ჩვენთვის დღევანდელ პირობებში. იმითომ მე ვამბობ, რომ არ შეგვიძლიან ჩვენ ხელი ვკრათ იმ თხოვნას და მკითრვადენი დახმარება მაინც არ აღმოუჩინოთ. მე სრულიად შეტად და უადგილოთ მიმაჩნია ამ კითხვის დაკავშირება იმ კითხვებთან და მაგალითებთან, რომლებიც შემარჯვენე მხრიდან წარმოადგინეს. ეს ყოველად შეუძლებლად მიმაჩნია, იმითომ რომ ისეთი წმინდა არის მეცნიერების საქმე, რომ მეცნიერებაზე ისეთ სიტყვებს წამოსროლა, რომელიც წარმოსთქვა ვე შეპელმა „ისეთი მასწავლებლები, რომლებიც აქედან ვერ მოასწორეს გათრევა, გათრევენ“ და სხვა ის სრულიად შეუფერებელია.

მეორე მხრივ, მე პირადად სწორედ დიდი თავყაბის ბეჭმელი ვარ იმისა, რომ ჩვენი სახელმწიფო ქართული უნივერსიტეტი განმტკიცდეს გაძლიერდეს და მივალწიოთ ახლო მომავალში იმ დროს, როცა ყველა დარგში ჩვენი მაღალხარისხიანი მიიღებს სწავლას ჩვენს სასწავლებლებში, ჩვენ სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩვენს დედა ენაზე, მაგრამ მეორე მხრივ აუცილებელი დიდი ნაკლი არის, და კიდევ უარსდია. მე მგონია, ჩვენ თავმოყვარეობისათვის ის შიში, რომელსაც ზოგიერთი იჩენს, აუგინდ, რუსულ ენის მიმართ. ნუ თუ მართლაც ჩვენი ენა იმდენად დაძაბუნებულია, რომ მისთვის თითონ დამოუკიდებელ საქარველოში საშიში არის რუსული ენა. მაშინ, უნდა ვსთქვათ, რომ დაღუპულია ჩვენი საქმე. ჩვენ დღეს დამოუკიდებელ საქარველოში არც რუსულ ენის გვემინიან, არც სხვა ენისა. ჩვენ საქმეს ვაწარმოებთ ჩვენ ენაზე, მაგრამ იმ ხალხს, იმ ახალგაზრდობას, რომელსაც არა აქვს საშუალება ჩვენ ენაზე მიიღოს უმაღლესი განათლება, უნდა მივეცეთ დახმარება, რომ შესძლონ და დაამთავრონ თავისი განათლება.

აი, ჩემის აზრით ამ ნიადაგზე უნდა დავაყენოთ კითხვი, და მაშინ ასეთ დამკირება არ იქნება, რომელიც არ შეეფერება ამ წმინდა და პატიოსან საქმეს.

თავმჯდომარე. წინადადება შემოტანილია, რომ კამათი შესწყდეს. ამ წინადადების შესახებ კი წუთს ბევრმა წინადადების მომხრეს, და ბუნ წუთს-მოწინააღმდეგეთ.

გრიგორ ვეშაქელი. (დ. ნ. დ.) ეს რუსული კულტურა, რუსული უნივერსიტეტი, ვითომც უნივერსიტეტი, ვითომც კურსების აღმოკატებს უნდათ, რომ ეს საკითხი გამოირკვეს, მაშინ მე წინააღმდეგი ვარ რომ კამათი მოიხზოს, კამათი კი არ მოიხზოს შესწყდეს ორატორ

რების ჩაწერა და ვისაც სურს თავისი სურვილი გამოსთქვას. შექმნება მისცეს, რომ თავისი აზრი სთქვას.

რ. არსენიძე. (ს. დ.) მართალია, ჩვენ დაწესებულებას პარლამენტი დაფარქვით, მაგრამ მას ქართული შინაარსი არ უნდა მიეცეთ ჩვენს მუშაობაში. ყველა ორატორს უნდა შეეძლოს, როდესაც ის გამოდის, თავისი აზრი ასეთ უბრალო და მარტივ საგანს სიტყვებით გამოსთქვას. თუ ერთი მეორეს შემდეგ გამოვლენ და კამათს დროს ათასნაირ საქმეზე ილაპარაკებენ, თუ ამისთანა კამათს დაუკლებლად განვაგრძობთ, რასაკვირველია პარლამენტი ვერაფერ მუშაობას ვერ შესძლებს. როდესაც აქ იმოდენა კამათი იყო ყველა ფრაქციამ თავისი აზრი გამოსთქვა, საპარლამენტო ორატორი წამოაყენა და თავის მოსაზრება გამოსთქვა, ფაქტურად კამათი დამთავრებულია. შემდეგ უნდა დაუდგეთ საკითხის გადაწყვეტას, და ჩვენ გადავდივართ მეორე, მესამე საკითხებზე, და იმის შესახებ, რომ რუსული კულტურა ქართული კულტურას, როგორ ებრძება, მე მგონი რომ ჩვენ ათასჯერ გვექნება საქმელება ამაზე ვილაპარაკოთ, ეს შეუფარდებელია და ამას არავითარი საჭიროება არ მოითხოვს.

თავმჯდომარე. მე ვენკს უყრი ამ წინადადებას. ვინ არის წინამდებელი რომ შესწყდეს კამათი, კამათი შეწყვეტილია. სიტყვა ეკუთვნის მომსენებელს.

ნოე ცინცაძე, მომსენებელი. უნდა მოგახსენოთ, ბატონებო, რომ ამ საკითხზე, თვით კომისიაში, საფინანსო კომისიაში, არავითარი დეკლარაცია არ ყოფილა. ერთი ბმით იყო მიღებული ეს დადგენილება. იმ ფრაქციის წარმომადგენელ, რომელმაც ებლა ეწინააღმდეგებოდა ამ წინადადებას, მაშინ კრიტიკა არ დაუძრავთ. მე აღენიშნავ ამ ფაქტს.

მერმეთ ნება მომეცით მოკლედ შევებო უმთავრეს მოსაზრებას, რომელიც წამოაყენეს აქ. უმთავრესი მოსაზრები, რომლებიც აქ წამოაყენეს შეეხება იმას, რომ ეს სასწავლებელი კერძო უნივერსიტეტია, და ამ ეპოქა სახელმწიფოს სასწავლებლად არ ჩაითვლება. ესე იგი გამოდის, თუ კერძო ინსტიტუტით მაგალითად ჩვენში შეიქმნა კერძო კულტური ცენტრი, მარტლური დახმარება არ უნდა გაუწიოთ ასეთ ცენტრს. მე კი ვფიქრობ, რომ თუ ასეთი ცენტრი შეიქმნა აუცილებლად უნდა შევეცადოთ ყოველნაირი დახმარება გაუწიოთ, მით უმეტეს რომ, ამ უნივერსიტეტის გარეშე უნდა მივაქციოთ ყურადღება ერთ გარემოებას. სხვათა შორის ის სახალხო უნივერსიტეტი, რომელიც არსებობს თბილისში ძალიან დაკავშირებულია ამ უნივერსიტეტთან. და თქვენ კარგად მოგახსენებთ, რა რაღაც თამაშობს ეს სახალხო უნივერსიტეტი. ეს იყო პირველი უმთავრესი მოსაზრება.

მეორე მოსაზრება, რომელიც წამოაყენა ბ. რცხილაძემ შეეხება იმას, რომ შეზღუდვებია სტუდენტებისა აქ უმთავრესად გამგე კლასის შერიგებისა არის. მაგრამ ეს სინამდვილეს არ შეიცავს, არ შეიცავს, იმიტომ რომ ჩვენში უმაღლეს სასწავლებლებში, საშუალო სკოლებში და სხვაგან უმთავრესად დემოკრატიულ წრეებიდან არიან მოწაფეები, სტუდენტები. მაშასადამე ესეც, მე მგონია, სინამდვილეს არ შეიცავს.

მესამე იყო აქ ლაპარაკი, რომ თითქმის კონტრბანდით გავატარეთ აქ უმაღლესი კურსები, ამიერ-კავკასიის კერძო უნივერსიტეტი. ამაზე ლაპარაკობენ. მართალია, როცა ეს კანონ-პროექტი იყო განხილული, აქ იყო უმაღლესი ქალთა კურსები, და ამ ეპოქა არის კერძო უნივერ-

სიტყვით. და ამიტომაც არის, რომ სათანადო შესწორება შეეცდნენთ რაც შეეხება იმას, რომ ბ. ვეშაველი ბრძანებს „დამპალი რუსული კულტურა“, გაიხსენეთ ბ. ვეშაველი რომ სწორედ თქვენ იზიარებდით „დამპალი რუსული კულტურას“. თქვენ არ იყავით, რომ რუსულ უწყებებში ვარჯიშობდით, რუსულად აზროვნებდით (ვეშაველი: „როდის? ხმა: გიმნაზიის დროს) მაგრამ რაკი იქ კარიერა ვერ გააკეთეთ, მერე აქ დაბრუნდით, ყოველ შემთხვევაში, მაშინ, როდესაც იქ ვარჯიშობდით, მაშინ თქვენ იზიარებდით იმ მსოფლმხედველობას, რომლის წინააღმდეგ თქვენ ეხლა ამხედრებულხართ. (ხმაურობა. თავმჯდომარე. გთხოვთ ნუ უშლით ორატორს). ეხლა თქვენ გამოდიხართ აქ და ლაპარაკობთ იმ „რუსულ დამპალი კულტურაზე“. მე ვერ წარმომიდგენია ისეთი „განა“ რომლის საშუალებით თქვენ შეგიძლიანთ განიბანოთ ამ კულტურისგან. ყოველ შემთხვევაში თქვენ სავსებით გამსქვალული ხართ ამ კულტურით და თითონ აი, სიტყვები, რომელიც ხშირათ გვსმენია თქვენგან – წარმოადგენს თარგმანს რუსულ ენიდან. (შაჩაბელი: ვეშაველის ბიოგრაფია ხომ არ არის.) ამ შემთხვევაში მე დავეკითხები ბ. ვეშაველს..

თავმჯდომარე. უკაცრავათ გთხოვთ კერძო ლაპარაკს ნუ განაგრძობთ.

ნ. ცანცაძე. მე ვფიქრობ, რომ თითონ ვეშაველი გრძნობს უხერხულობას იმ ფრაზისას, რომელიც აქ წამოისროლა, და რას უწოდებენ იმ ადამიანს, რომელიც ესე აფურთხებს იმ წყაროს, რომლიდანაც ის დე წაფა ცოდნას, მე არ ვიტყვი. (ტაში.)

ეხლა აქ იყო კერძო მოსახრებები მოყვანილი. სხვათა შორის აღნიშნეს, რომ ადერბეიჯანის მთაურობა სთხოვდა, და მიუხედავად ამისა ამ კურსებზე არ მოისურვეს ბაქოში გადასვლაო. ეს რას ამტკიცებს, ბატონებო? ნუ თუ იმას ამტკიცებს, რომ ჩვენ დახმარება მორალური მაინც არ უნდა გაუწიოთ? ეს იმას ამტკიცებს, რომ ადერბეიჯანის მთაურობა ამ შემთხვევაში ასეთ კულტურულ ცენტრს აფასებდა და სთვლიდა საჭიროდ, რომ ასეთი კულტურული ცენტრი გადასულიყო ბაქოში, მაგრამ კურსებზე არ მოიგურვეს,

ფერეთვე იყო ლაპარაკი, რომ ქართულ უნივერსიტეტის პროფესორებს მიმართეს ამ კერძო უნივერსიტეტის პროფესორებზე თხოვნით, რომ იმთა ვკითხათ ამ კურსებზე ლექციები. ბატონებო, ესეც იმას ამტკიცებს, რომ ამ კურსების საბჭო ფიქრობს, რომ მეცნიერების სფეროში საჭიროა სწორედ თანამშრომლობა კულტურ ძალებისა, კულტურულ ცენტრთა.

აქ იყო ლაპარაკი, რომ აქ სრულიათ არ არის მეცნიერები. მოგვხსენებათ, რომ თვით ბატონიველი პროფესორი მელიქიშვილი, რომელიც ქართულ უნივერსიტეტის სათავეში სდგას აქამდის თანამშრომლობს იქ, და თუ უფირს ა კურსებია, რატომ აქამდის არ მიანება ამ კურსებს თავი მფორე არის აქ ისეთი ცნობილი მეცნიერი, როგორც არის პროფესორი ნალაფინი, რომელიც სამეცნიერო აკადემიის წევრად არის არჩეული. არიან ასეთი ძალები ცოტა, მაგრამ მაინც არიან. და როდესაც თქვენ გინდათ აუცილებლად დაამტკიცოთ, რომ ეს რაიმე რუსულ საშინროებას წარმოადგენს, ჩვენ კი ვფიქრობთ წინააღმდეგს. საჭიროა ასეთი ცენტრების თანამშრომლობა. ამ მოსახრებით ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ის სუბსიდია, რომელსაც თხოულობს ეს კურსები მი-

ცემული უნდა იქნეს.

თავმჯდომარე. კამათი შეწყვეტილი გახლავთ. ვინ არის წინააღმდეგი, რომ გადავიდეთ მუხლიობრივ განხილვაზე? არაფერ. გთხოვთ წაიკითხოთ პირველი მუხლი.

ცინცაძე (კითხულობს პირველ მუხლს:) 1. მიეცეს ქალთა უმაღლეს კურსებს ორმოცდა ათი ათასი (10000) სახელმწიფო ხაზინის თავისუფალ თანხიდან 1917-1918 სასწავლო წლის ხარჯების გასასწორებლად.

გ. ვეშაპელი. (დ. ერ. დ.) აქ არისნათქვამი: „განსაზღვრული თანხიდან გადაიდოს ამიერ-კავკასიის რუსულ უნივერსიტეტისთვის 50.000 მ.⁴, თუ მართლ უარყოფილი არ იქნება ეს თანხა, ყოველ შემთხვევაში ეს უნდა იყოს დაფუძნილი რამდენიმე ძანეთამდინ შანსი, რომ პრინციპიალურად სოციალ-დემოკრატიულ ფრაქციამ თავისი ზნეობრივი ვალი მოიხადოს, დეკლარაცია გააკეთოს, და ფაქტიურად კი ქართულ ხაზინას შეძლება მისცეს ზედ-მეტე ხარჯი არ გასწიოს. აქ იყო ნათქვამი ქართულ სტუდენტების უნივერსიტეტის მდგომარეობაზე. ოცდა ექვს მაისიდან რამდენიმე თვე გვიდა, და ნუ თუ ქართველ მთავრობას იმდენი მოკალეება და შეძლება არ ჰგონდა, რომ რამდენადმე დახმარებოდა ქართველ სტუდენტებს. (ხმა, — საგანზე ილაპარაკეთა.)

აი საგანი, ფულზე არის ღაპარაკი და მეც ფულზე ვაპრობ. რო დახმარებოდა ქართველ სტუდენტებს და საშუალება მიეცა მათთვის თბილისში მოაწყოთილიყვნენ. დღეს აუარებელი სტუდენტები არის ჩამოსული თბილისში, და ისეთები, რომლებსაც არასოდეს არ უცხოვრიათ თბილისში, და შეიძლება, რომ წავიდნენ რუსეთში იქ უფრო მოეწყნენ. იქ ჰყავთ ძველი ნაცნობები, იქ სამსახურში ყოფილან და იმ დი აქვთ, რომ როგორმე მოეწყობიან. აქ კი არც ერთი დაწესებულება, განსაკუთრებული ოფიციალური, რომელიც ეხმარებოდეს ქართველ სტუდენტებს, — არ არის. სწორედ იმიტომ, რომ არ არის ხელი, რომელიც ეხმარებოდეს ქართულ უნივერსიტეტს და ქართულ სტუდენტებს, რომ არ არის არაერთარი პროტექციონიზმი ეროვნულ კულტურისა, სწორედ იმიტომ რომ ქართველი ხალხი, ერი, ხედავს რომ საქართველოს ბედი აბარია იმისთანა უპრავლესობას, რომელსაც არ სწამს ეროვნული სახელმწიფო, — მხოლოდ იმიტომ არის, რომ ქართველ სტუდენტები წინ უსწრობენ ფაქტებს და ცხოვრებას და მიემგზავრებიან დ მიესწრაფიან რუსულ უნივერსიტეტებში

ჩვენი წინადადება არის რომ მიეცეს ხუთი მანეთი იმ უნივერსიტეტს. (ხმა მარცხნიდან „სირკში გავგზავნოთ!“).

თავმჯდომარე. კამათი შეწყვეტილია. სიტყვა ეკუთვნის მომხსენებელს.

ცინცაძე. ეს ისეთ წინადადებაა, რომ პასუხის გაცემა ზედ მეტია.

თავმჯდომარე. კენჭს უყრი ამ წინადადებას, რომ მიეცეს ხუთი მანეთი. ვინ არის მომხრე? უარყოფილია. ეხლა კენჭს უყრი იმ წინადადებას, რომელიც არის შემოტანილი კომისიის მიერ. მიღებულია. ეხლა გთხოვთ წაიკითხოთ მეორე მუხლი.

ცინცაძე. (კითხულობს მეორე მუხლს.) ეს კანონი შედის ძალაში დღიდან მიღებისა ეროვნულ საბჭოს მიერ.

თავმჯდომარე. ვინ არის მომხრე? ვინ არის წინააღმდეგი? მიღებულია. (ვეშაპელი: ეს ეწინააღმდეგება ჰუმბლიკაციის კანონს.) ეხლა

კენს უყრი საერთოდ მთელ კანონ-პროექტს. კანონ-პროექტი მიღებულია, და გადაეცემა სარედაქციო კომისიას. პირადი საკითხის შესახებ სიტყვას თხოულობს ბ. ვეშაპელი.

გრ. ვეშაპელი. ბ. ფარნიევმა აქ ჩვენი ფრაქციასზე ხელის მითითებით ბრძანა, რომ როდესაც გეგმეკორს აღექსევეთან მოლაპარაკება დაიწყო აქ ამ დროს თქვენ, ჩვენზედ სთქვა, თქვენ შეთქმულებას აწყობდით. (ხმა — „მართალია.“) მე ამის შესახებ პირადი საკითხის გამო უნდა მოვახსენოთ შემდეგი. ჩვენ არ გვაკვირვებს ის, რომ ამ პარლამენტში რომლის უმრავლესობა სახელმწიფო შენობისთვის ისესხეს შოლოდ იმ სახელმწიფოს წესები, რომელშიაც ზიარებულან და ევროპის პრაქტიკით ნაზიარებნი არ არიან. ჩვენ არ გვაკვირვებს ის რომ ამ პარლამენტის უმრავლესობის ფრაქციის წარმომადგენელმა, რომელმაც დაადასტურა რუსეთის პეტროლები, ძველი რუსეთისა, ნიკოლოზის რუსეთისა თავის განდარმებით, და აქ კი პირველი ის ფრაქცია ლაპარაკობს შეთქმულებაზე (ხმა — „ეს პირადი საკითხი არ არის.“) მე არ მაკვირვებს ამ უმრავლესობის ფრაქციის წარმომადგენელი, რომელიც ჩვენს ფრაქციაზე ამბობს და ჩემზე ხელს უთითებს და ლაპარაკობს შეთქმულებაზე. ჩვენ ვცით რომ რუსეთის განდარმებში იყო მთელი სერია ეგრედ წოდებულ „შეთქმულები“ დამაჯანსაღებელ პირებისა დასაცავად მთავრობისა ზნეობრივად საერთაშორისო და ინაურულად გაკორტრებულ მთავრობის. პრესტიჟის გაძლიერებისთვის. (სოციალ-დემოკრატიის მხრივ ხმა: „კმარა!“).

თავმჯდომარე. გათავდა თქვენი დრო.

ვეშაპელი. მე არ მაკვირვებს, რომ ამას ლაპარაკობს ოსების წარმომადგენელი, რომელნიც ყოველთვის ამნაირ პროვოკაციას ეწყვიან.

თავმჯდომარე. თქვენი დრო გათავებულია.

კრებას ვბურავ

კრება იხურება 4 საათსა და 35 წ,